Илјас **ӘФӘНДИЈЕВ**

АҒЫЛЛЫЛАР вә ДӘЛИЛӘР

● ДРАМАТИК КОМЕДИЈА

ИШТИРАК ЕДӘНЛӘР:

ӘДҺӘМ ТАҒЫЈЕВ — бөјүк вәзифә саһиби.
АЗАДӘ ХАНЫМ (Аза) — онун арвады.
АҒАМУСА ФӘРӘЧОВ (Амусјә) — Әдһәмин табелијиндә идарә рәиси.
НАЗИЛӘ (Наза)—онун арвады.
АБАДАДАШ НӘЧӘФОВ — бөјүк гараж директору.
ЧУМУ — Әдһәмин ишчиси вә аиләсинә јахын бир адам.
ШАҺМАР ӘФШАРОҒЛУ
СУДАБӘ — онун нишанлысы.
КӘРӘМ — Шаһмарын досту.
ГОШУН

I ҺИССӘ

БИРИНЧИ ШӘКИЛ

Әдһәм Тағыјевин еви. Сон дәбдә, зәнкин дөшәнмиш бөјүк гонаг отағы.

Азадә (Аза) ханым бөјүк күзкү гаршысында тәзә, гијмәтли кофтаны јары чылпаг бәдәнинә тутушдурараг она јарашыб-јарашмадығыны јохлајыр... Гапы зәнки. Аза кедиб гапынын көзлүјүндән бахыр. Вә кофтаны кејмәдән голлары, синәси чылпаг һалда гапыны ачыр, чох көзәл бир оғлан олан Шаһмар дахил олур...

АЗА — Ој, бағышлајын.

(Кофтаны јарычылпаг бәдәнинә кејир).

Нә бујурурсунуз?
ШАҺМАР — Мән газ чиһазларыны јохлајырам, ханым.
АЗА — Бујурун мәтбәхә.

Оғлан чиһазлары јохлајыр.

ШАҺМАР — Јахшыдыр. Һеч јердән газ сызмыр.
АЗА — Дејәсән, биз ики дәфә сизлә блокда гаршылашмышыг.
ШАҺМАР — Бәли, еләдир.
АЗА — Демәк, јадынызда галыб...
ШАҺМАР — Бағышлајын, чәсарәт едирәм, сизин кими көзәл гадын кимин јадындан чыхар...
АЗА — (Бәркдән күлүр)—Көзәл чәсарәтдир. Адыныз нәдир?
ШАҺМАР — Шаһмардыр, ханым.
АЗА — Нә јаман адыныз вар... дејирләр Шаһмар илан, иланларын ән горхулусудур.

(Оғлана мә'налы бир нәзәр саларaг). Һәм дә... ән көзәли...

ШАҺМАР — Халасына лә'нәт... Көрән һарда зијанлыг еләди.
АЗА — (бәркдән күләрәк) — халасына нә үчүн?..
ШАҺМАР — Бизим тәрәфләрдә илан ады тутуланда дејәрләр, халасына лә'нәт, көрән һарда зијанлыг еләди...
АЗА — Рајондансыныз?
ШАҺМАР — (күлүмсүнәрәк)—Нә билдиниз?
АЗА — Илан һаггында дедикләринизи шәһәр ушаглары билмәз.
ШАҺМАР — Бәли. Гарабағ тәрәфдәнәм. Афшар обасындан.
АЗА — Мәним анам да о тәрәфләрдәндир. Дејирәм ахы... белә көзәл оғлан анҹаг бизим тәрәфләрдән олар. (күлүр). Ким билир... бәлкә гоһумлуғумуз да вар...
ШАҺМАР — О мәним үчүн бөјүк сәадәт оларды, ханым...
АЗА — Доғрудан?
ШАҺМАР — Әлбәттә ханым... Сизин кими һөрмәтли ханымла гоһум олмаг шәрәфдир.
АЗА — Онда елә күман един ки, биз гоһумуг. Сән мәним хошума кәлирсән. Бу ишдә чохдан ишләјирсән?
ШАҺМАР — Хејр... Ики ајдыр. Өзүм мүһәндисәм... Политехники кечән ил битирмишәм. Ихтисасым үзрә бир иш тапа билмәдијим үчүн наәлаҹ галыб узаг бир гоһумумузун васитәсилә бир тәһәр бу ишә дүзәлмишәм.
АЗА — Бары, евин-задын вармы?
ШАҺМАР — Хејр. Беш-алты метр һәҹминдә бир отаг кирајәјә тутмушам. Алтмыш маната. Маашымын јарысы да ора кедир.
АЗА — Кәнддән көмәк еләјирләрми?
ШАҺМАР — Хејр. Бир гоча анам вар, колхозда ишләјир. Өзүнү күчлә доландырыр.
АЗА — Сәнин белә ачыг оғлан олмағын мәним хошума кәлир. Әјләш, мәнимлә завтрак еләјәк.
ШАҺМАР — Тәшәккүр едирәм ханым. Мән наһар еләмишәм.
АЗА — Нә тез...
ШАҺМАР — Фәһлә адамыг. Бир стәкан чајдыр. Ичиб чыхырыг.
АЗА — Әјләш!
ШАҺМАР — Јолдаш Әдһәм Тағыјевдән ајыбдыр. Мәним кими ади бир фәһлә, о чүр бөјүк адамын ханымы илә нечә наһар елијә биләр?
АЗА — Әдһәм Тағыјев демократик вәзифә саһибидир, өзү дә Москвададыр. (күлүмсәјир). Горхурсан?
ШАҺМАР — Хејр... хејр... Мән горхан дејиләм!.
АЗА — Кәрәк дә горхаг олмајасан... Бизим јерин оғланлары горхаг ола билмәз!
ШАҺМАР — Мән е'тика көзләјирәм.
АЗА — (күлүмсәјир) Баһ... баһ... Е'тика... көзәл ханымларын тәклифини рәдд етмәк олмаз (әлиндән тутараг стула чәкир). Кәл әјләш сән, мән тәк наһар елијәндә дарыхырам...

(Оғлан әјләшир. Аза стола јемәли шејләр вә конјак гојур).

ШАҺМАР — Мән ичән дејиләм.
АЗА — Јалан данышма!
ШАҺМАР — Мән биринчи дәфәдир ки, сизин кими јуксәк чәмијјәт ханымына раст кәлирәм. Лап романларда олан ханымлара охшајырсыныз...
АЗА — Роман да охујурсан?
ШАҺМАР — Бәли, чох охујурам. Орта мәктәбдә мән әдәбијјатла, инҹәсәнәтлә, театрла чох марагланырдым. Мәктәб тамашаларында комик роллар ојнајырдым... һәтта гыз ролу да ојнајардым.
АЗА — (күлүр)—Доғрудан?
ШАҺМАР — Бәли... мүәллимләр дејирдиләр талантым вар. Сонра

Инҹәсәнәт Институтунун актјорлуг шө'бәсинә кирмәк истәјирдим, тарихдән кәсдиләр...
АЗА — Демәк, сән инҹәсәнәтлә марагланырмышсан. Актјор олмаг истәјирмишсән. Демәк, сән мәним ачығым кәлән гуру-стандарт мүһәндисләрдән дејилсән... Јәгин буна көрә дә биринчи дәфә биз блокда растлашанда сән чох ади кејимдә олмағына, туфлиләринин дәбдән дүшмүш Бакы туфлиси олмасына бахмајараг үзүјүн ифадәси бирдәнбирә мәни о гәдәр марагландырды...
ШАҺМАР — Мән сизи шәһәрдә, театрларда, консертләрдә чох көрмүшәм... һәм дә фикирләшмишәм ки, бу гәдәр көзәл ханымы, јуксәк вәзифәси олан Аллаһын хошбәхт бәндәси Әдһәм Тағыјев нә үчүн о гәдәр инсафсыздыр?
АЗА — Инсафсыз?
ШАҺМАР — Хаһиш едирәм, белә данышдығым үчүн ҹәсарәтими бағышлајасыныз.
АЗА — Ҹәсарәтли олмаг мәним хошума кәлир... Анҹаг ахы Тағыјев инсафсыз олуб нејләјиб?
ШАҺМАР — Сиз Аллаһ, инҹимирсиниз ки?
АЗА — Јох! Јох!
ШАҺМАР — Әслиндә елә бир шеј дејил. Институту гуртарандан сонра мәни Тағыјев јолдашын системиндән олан Ағамуса Фәрәҹовун мүәссисәсинә мүһәндис көндәрдиләр. Кәрәк ки, ону сиз дә танıјырсыныз, сизин блокда олур.
АЗА — Биз она Амусија дејирик. Әдһәмин бачысынын әридир.
ШАҺМАР — Доғрудан?
АЗА — Сонра нә олду?
ШАҺМАР — Сонрасы белә олду ки, Ағамуса мүәллим мәни салды кет-кәлә... Бағышлајын, билсәјдим ки, сизин гоһумдур...
АЗА — Ејби јохдур. «Кет-кәлин» ахыры нә олду?
ШАҺМАР — Ахырда деди ки, «биздә мүһәндис јери јохдур».
АЗА — (зарафатјана,—јәгин көзләјирмиш әли илә пул ишарәси еләјир).
ШАҺМАР — Вахта ки, өзүнүз баша дүшүрсүнүз, даһа нә дејим? Мән дә касыб оғлан идим, она нә верә биләрдим... Она көрә дә, нечә дәфә јолдаш Әдһәм Тағыјевә телеграм вурдум ки, иш үчүн мәни беш дәгигәлијә гәбул еләсин, гәбул еләмәди.
АЗА — Ејби јохдур (зарафатјана). Инди көрәр ки, биз гоһумуг, гәбул едәр!
ШАҺМАР — Ханым! Сиз елә үрәкдән «гоһумуг» дејирсиниз ки, бир ан мәнә елә кәлир, биз доғрудан да гоһумуг...
АЗА — Биз доғрудан да гоһумуг! Мән сәни әримә һејлә тәгдим едәҹәм! Долдур гәдәһләри!

(Шаһмар гәдәһләрә конјак төкүр).

АЗА — (гәдәһини көтүрәрәк)—Мәним көзәл гоһумумун сағлығына!
ШАҺМАР — Сағ олун ханым. Валлаһ, сиз мәнә јаман һәҹәләт верирсиниз.

(Ичирләр).

АЗА — Демәк, сән мәни әввәлләр дә танıјырмышсан... Хошуна кәлирдим?
ШАҺМАР — Сиз кимин хошуна кәлмәзсиниз ханым...
АЗА — Мән сәндән сорушурам!
ШАҺМАР — Әлбәттә ханым! Сиз мәним үчүн иришилмәз бир пәри хәјалы идиниз! Сизлә бу чүр габаг-габаға отуруб конјак ичәҹәјим һеч мәним јухума да кирмәзди ханым!
АЗА — (гәдәһини көтүрәрәк)—Елә исә бу илк танышлығымызын сағлығына (Ичирләр).
Инди өп мәни!

ШАҺМАР — Ханым...
АЗА — Өп! (Шаһмар өпүр).
АЗА — Ој... елә өпдүн ки, биртәһәр олдум...

Оғлан бу дәфә чәсарәтлә вә гызғын өпүр. Аза да ону өпүр.. Гапы зәнки.

АЗА — (дилхор)—Гојмазлар ки...

(Кедиб гапыны ачыр. Назилә кәлир).

АЗА — Наза, таныш ол, мәним кәнддәки гоһумларымдандыр. (Шаһмара). Бу чанан Әдһәмин гоһуму, сәнин дүшманын Амусијанын ханымы Назилә ханымдыр.
НАЗА — Бу көзәл оғлан Амусија илә нә үчүн дүшмандыр?
АЗА — (зарафатјана) — Оғлан она рүшвәт вермәдији үчүн ишә көтүрмәјиб... (Бәркдән күлүр).
НАЗА — Ејби јохдур, биләндән сонракы сәнин гоһумундур көтүрәр. Сән јазыг Амусијанын һаггында елә дејирсән, бу көзәл оғлан да инанар.
ШАҺМАР — Јох... јох, билирәм ки, Азадә ханым зарафат eләјир... Ағамуса Фәрәчов чох намуслу ишчидир.
НАЗА — (Азаја). Бәс сән белә көзәл оғлан гоһумун олдуғуну нијә Амусијанын јанына кетмәмиш мәнә демирдин? Јазыг Амусија нејләјәди...
АЗА — (Күлүр)—Амусија јазыг нијә олур?
НАЗА — Јазыг билмир, нејләсин ки, мән ону чох истәјим.
АЗА — Наза Амусија һаггында белә дејирсән, сонра мәним гоһумума ваз атарсан һа...
НАЗА — Јох, һисс едирәм ки, гоһум артыг кәмәндә кечиб...
АЗА — Мән гоһумуму конјака гонаг едирдим... Бәлкә сән дә бир гәдәһ вурасан...
НАЗА — Белә көзәл гоһумун сағлығына мәмнунијјәтлә!

(Шаһмар гәдәһләри долдурур).

НАЗА — Гоһумунун сағлығына!

Ичирләр.

НАЗА — (охујур).

Өзү бир күл,
Сөзү бир күл,
Сачы сүнбүл,
Күл оғлан.
Кәл, кәл, сәнә гурбан...

Еһ, охујанда дәрд мәни көтүрүр...

ШАҺМАР — Сизин кими ханымын нә дәрди ола биләр? Јәгин ки, дүнјада һеч нәдән кәсириниз јохдур. Сиз елә хошбәхт көрүнүрсүнүз ки...
НАЗА — Әслиндә, дүз дејирсән, өзүм дә фикирләширәм ки, ахы мәним нә дәрдим вар? Көрүрәм ки, һеч бир дәрдим јохдур. Амма бунунла белә нә исә чатмыр. Елә бил ки, нә исә көзләјирәм. Дәрдим вар? Дәрдсизлик өзү дә бир дәрддир.
АЗА — (күлүр) Јазыг Амусија да дејир: «Аза һеч билмирәм сәнин бу рәфигәнә нә лазымдыр? Дүнјада нә истәјирсә һазырдыр, амма бирдән көрүрсән, дурдуғу јердә чини галхыр...

(Күлүр).

НАЗА — (галхыр. Мәним Амусијамын әла киши олдуғуна сөз јохдур... Мән кетдим. Амусијанын гонағы вар, гуллугчум да кәлмәјиб. Кәрәк өзүм ајын-ојун дүзәлдәм... Сағ ол, көзәл оғлан сабаһда-задда бизим дә газымызы јохла. Һамамдан тез-тез ији кәлир.

(Оғлана мә'налы бир нәзәр саларaг кедир).

ШАҺМАР — Балдызыныз мараглы ханымдыр.
АЗА — Амма ахмаглығы да вар, истеричкадыр. Ону көрәндә үзүнә иришмә.
ШАҺМАР — Нә данышырсыныз... Мәним онунла нә ишим вар...
АЗА — Өп мәни!

(өпүшүрләр).

Сәни әримлә таныш едәчәјәм... Бир гоһумум кими. Биз гоһумуг! Билдин?! Онун јанында өзүнү утанчаг, садәлөвһ бир оғлан кими апарарсан. Әримин белә адамлардан хошу кәлир. Зәнн едирәм ки, бу, сәнин үчүн чәтин олмаз... Дејирсән, актјор олмаг истәјирмишсән...
ШАҺМАР — Сиз әринизи истәмирсиниз?
АЗА — (Дилхор олур). Сәндән белә суал көзләмәздим... Көрүнүр, доғрудан да садәлөвһсән... Әрими нә үчүн истәмирәм? Истәмәсәм, әрим олмазды ки... О, да мәни истәјир. Өзү дә лап чох! Биз бир-биримизин мәһәббәтимизә чох садигик. Лакин әрим башга, сән башга.
ШАҺМАР — Бағышлајын... көрүнүр, мән сизин јүксәк чәмијјәтин гајда-ганунларыны билмирәм.
АЗА — Өјрәнәрсән. Бизим јүксәк чәмијјәтин гајда-ганунларындан баш чыхармаг үчүн бизи о чәмијјәтә кәтириб чыхаран јоллары билмәк лазымдыр.
ШАҺМАР — Мәним кими һәјатын дибиндән галхан оғланлар о јоллары һардан билә биләрләр?
АЗА — Һәјат өзү өјрәдәчәк.. Әлбәттә, биринчи нөвбәдә сәнин кими көзәл оғланлары...
ШАҺМАР — Ичазәнизлә, мән кедим. Иш вахты гуртармамыш бир танышымызы кедиб көрмәлијәм.
АЗА — Нә мәсәләдир? Мән сәнин һәр бир сиррини билмәк истәјирәм.
ШАҺМАР — Елә бир сирр јохдур. Борч пул алмалыјам. Ев кирајәсини бир ај кечикдирмишәм. Ев саһиби дә бир әзазил арвaддыр.
АЗА — Дедин евин ајыны нечәјә тутмусан?
ШАҺМАР — Алтмыш маната.

(Аза јешикдән беш јүзлүк чыхарыб оғлана узадарaг).

АЗА — Беш ајыны бу башдан вер. Сонрасы Аллаһ кәримдир. Тут!
ШАҺМАР. — Јох... јох. О гәдәр пулу сонра мән сизә гајтара билмәрәм.
АЗА — Нә үчүн сән мәнимлә јад адам кими данышырсан? Бәлкә хошуна кәлмирәм?
ШАҺМАР — Нә данышырсыныз, Аза ханым! Сиз мәни нағыллар, әфсанәләр аләминә галдырмысыныз! Инди мән фикирләширәм ки, сәһәрдән ахшамачан о гапыја, бу гапыја гачдығым о дөзүлмәз јохсуллар дүнјасына нечә гајыдачағам?!
АЗА — (пулу онун чибинә гојарaг)—үрәјими хараб еләмә, оғлан! (өпүр).
ШАҺМАР — Мән сизин кими аличәнаб ханымдан һәгигәти кизләдә билмәрәм!.. Биз... јә'ни мәним кими јохсул чаванлар узун илләрдән бәри инсанлара хошбәхтлик вә'д елијән социализм чәмијјәтиндә көмәксизик, ханым! Архасызыг!... Истәдијимиз вәзифәјә, истәдијимиз һәјата чата билмирик. О һәјат бизим үчүн нағыллардакы тилсимләрдән дәһшәтли тилсимдәдир. О тилсими сындырмаг мүмкүн дејил.
АЗА — (оғланы тәкрар өпәрәк зарафатјана) — Һәмин нағыллардакы сеһрикар пәри кими мән чалышачам о тилсими сындырмагда сәнә көмәк едим!
(Бир чүт туфли кәтирәрәк). Бу Италија фирмасындандыр. Кәтүр ајағындакы Бакы туфлисини тулла! Әдһәмин дәрзиси вар. Тапшырарам, кедәрсән јанына, ики дәст өзүн үчүн костјум сифариш верәрсән.

ШАҺМАР — Ханым мән бирдән бирә Италија туфлиси, ә'ла дәрзијә тикдирилмиш костјум кејсәм, јолдашларым тәәччүб галар... Мән онлара чаваб верә билмәрәм. Тағыјев јолдашдан да ајыбдыр.

АЗА — Тағыјев јолдашын иши чохдур. Белә хырда ишләрлә мәшғул олмаға вахты јохдур. Горхма.

ШАҺМАР — Валлаһ, горхмаг мәсәләси дејил... Јолдаш Тағыјев, мәни елә гануни сурәтдә ишә дүзәлтмишдир.

АЗА — Ондан архајын ол! Јолдаш Тағыјев мәним гоһумума иш дә дүзәлдәчәк, квартира да вердирәчәк! Сабаһ мәнә зәнк едәрсән!

ШАҺМАР — Баш үстә!

(Чыхмаг истәркән гапыны сәһв салараг јан гапыны ачыр).

АЗА — (күләрәк). Гапыны сәһв салдын. О бизим јатаг отағымыздыр.

ШАҺМАР — (отаға бир нәзәр салараг)—Бурда нә көзәл шәкилләр вар.

АЗА — Шәкилләрә бахмаг истәјирсәнсә, кеч бах!

Оғланы усдуфча јатаг отағына итәләјир. Өзү дә ардынча кирәрәк гапыны өртүр,.. Ишыг сөнүр, гаранлыгда (гапы зәнки бир нечә дәфә чалыныр. Аза јатаг отағындан чыхараг јүјүрүб гапынын көзлүјүндән бахыр вә һөвлнак јүјүрүб столун үстүндәки конјакы,—филаны тәләсик јығышдырыр Јатаг отағындан чыхан оғлана пычылты илә).

АЗА — Әрим кәлиб, тез мәтбәхә! Газы јохлајырсан! (Јүјүрүб гапыны ачыр. Әдһәм дахил олур. Аза она сарылыр). Ој Әдһәм!

ӘДҺӘМ — Гапыны нә кеч ачдын...

АЗА — Газа бахан кәлиб јохлајырды. Башым она гарышыб (әрини өпүр).

ӘДҺӘМ — Бу нә конјак ијидир долуб евә?

АЗА — Мәтбәхдә буфети јығышдырырдым. Конјак графини төкүлдү... Ах Әдһәм! Сәнсиз о гәдәр дарыхырдым. Өзүмә јер тапа билмирдим ахы, дүнән сән телефонда дедин ки, дөрд күндән сонра кәләчәксән... Дејирдим, ај Аллаһ, мән бу дөрд күнү нечә дөзәчәјәм...

ӘДҺӘМ — Республикада бир әһвалат хәбәр вердиләр. Она көрә кәлмәли олдум...

АЗА — Ој Әдһәм, нә јахшы тез кәлдин. Нә јахшы... (Өпүр) Сән е'замијјәтдә оланда сәнсиз күнләримин һәр бири бир ил чәкир.

ӘДҺӘМ — (ону өпәрәк). Јахшы, елә һәјәчанланырсан ки, елә бил, дүнән евләнмишик.

АЗА — (Пычылты илә). Сән һәр дәфә е'замијјәтдән гајыданда мәнә елә кәлир ки, мән сәнә мәһз бу кечә кәлин олачам...

Әдһәм (бәркдән күлүр). Шаһмар әлиндә инструмент сумкасы мәтбәхдән чыхыр. Тәвазөкар бир әда илә Әдһәмә салам верир.

ШАҺМАР — һәр шеј өз јериндәди ханым. Даһа газ чыхмајачаг.

АЗА — (Әдһәмә). Ахы биз бу оғланла гоһум чыхмышыг...

ӘДҺӘМ — Гоһум?

АЗА — Бәли!.. Көрдүм ки, бунун данышығы бизим тәрәф адамларынын данышығына охшајыр... Сорушдум «һаралысан?», мә'лум олду ки, бизим кәнддәндир. Өзү дә анамын гоһуму!..

ӘДҺӘМ — Јох а...

АЗА — Јаман утанчаг гоһумдур. Кечән ил мүһәндислик гуртарыб көндәрибләр Ағамусанын управленијасына. О, да дејиб биздә јер јохдур. Мәчбур олуб белә фәһлә ишләсин. Дејирәм, нијә кәлиб бизә танышлыг вермирдин? Дејир «утанырдым».

ӘДҺӘМ — Өз ихтисасын үзрә башга јердә иш олмады?

ШАҺМАР — һара кетдим, әввәл кет-кәлә салдылар, сонра дедиләр «биздә иш јохдур».

ӘДҺӘМ — Сабаһ кәләрсән идарәјә, мәним јаныма.

ШАҺМАР — Мәни сизин јаныныза бурахмазлар.

ӘДҺӘМ — Көмәкчимә зәнк еләјиб дејәрсән ки, «мән чағырмышам».

ШАҺМАР — Баш үстә, Аллаһ сиздән разы олсун! Чох сағ олун! (кедир).

ӘДҺӘМ — Нә фағыр оғланды. Елә бил кәнддән дүнән кәлиб. Замәнә адамына охшамыр.

АЗА — Чох јазыг гоһумдур. Дејирәм ајда нечә алырсан? Дејир јүз гырх манат, онун да алтмыш манатыны ев кирајәси верирәм. «Сорушурам» бәс о гәдәр аз пулла нечә доланырсан? Күлүр, дејир «күндә гырх гәпик вериб бир чөрәк алырам. Галанына да гәнддән... чајдан...». Көрүрәм јазыг елә данышыр ки, елә бил ки, һәјат елә һејлә дә олар...

ӘДҺӘМ — (күлүр). Нејләсин. Ејби јохдур, көмәк еләрик гоһумун чулуну судан чыхарар.

АЗА — Саваб иш еләмиш оларсан... Чох тәмиз әхлаглы оғлана охшајыр. (назла) Үмидварам ки, сән мәним гоһумума јахшы вәзифә верәчәксән. Тез сојун, бирбаш ванна отағына! Мән кедим севимли кишим үчүн ләззәтли шејләр һазырламаға... Әкәр күрәјини сүртдүрмәк истәсән сәслә мәни...

Кедә-кедә охујур.

һара кетсәм сәслә мәни,
Көјә учсам сәслә мәни.

ИШЫГ СӨНҮР.

ИКИНЧИ ШӘКИЛ

Гоншу мәнзил. Шаһмар гапынын зәнкини басыр, Наза гапыны ачыр.

НАЗА — О... Бујурун мили друг!

ШАҺМАР — Дединиз сизин дә газынызы јохламаг лазымдыр.

НАЗА — (Бәркдән күлүр). Аза ханымын газыны јохладын, нә кәстәрди?

ШАҺМАР — Бағышлајын, ханым, дејәсән, мәним суалым бир аз кобуд чыхды.

НАЗА — Бура бах, сән доғрудан Азанын гоһумусан?

ШАҺМАР — Мадам ки, Аза ханым дејир, демәк гоһумуг. Мән кәнддән чохдан чыхмышам.

НАЗА — (зарафатла). Аза ханымын сәнин кими мили друг гоһуму чох олуб.

ШАҺМАР — Ханым, сән Аллаһ мәнә «мили друг» демәјин?

НАЗА — Нә үчүн?

ШАҺМАР — Чүнки мән Франса јазычысы Мопассанын тәсвир етдији «мили друг» кими олмаг истәмирәм. Биз—јә'ни мән вә достларым Аллаһы тәзә тапмышыг.

НАЗА — Мәкәр сиз Аллаһы итирмишдиниз?

ШАҺМАР — Биздән габагкылар итирмишдиләр. Биз көзүмүзү ачанда. Онлардан Аллаһын олмасы һаггында, онун әдаләт, мәрһәмәт, сәдагәт, мәрданәлик кими үлви мәсәләләр һаггындакы ганунлары, кәстәришләри һаггында һеч кәсдән һеч нә ешитмәмишик! Она көрә дә, әдаләтсизлик, гәддарлыг, сатгынлыг, бизә тәбии көрүнүрдү! Адамлар назирләрин рүшвәтхорлуғунда, вәзифә саһибләринин сатгынлығында, икиүзлүлүјүндә, гејри-тәбии бир шеј көрмүрдүләр.

НАЗА — Бәс нә чүр олду ки, сиз бирдән-бирә—Аллаһы тапдыныз?

ШАҺМАР — Јәгин бөјүк јарадан бахыб көрдү ки, онун хәлг еләјиб бу көзәл дүнјаја бурахдығы инсанлар чох шулух еләмәјә башлајыблар. Топу мејдандан чыхарыблар. Деди: «Јох белә олмаз!». Она көрә дә өз әзәмәтли варлығыны бизә тәлгин еләди!».

НАЗА — Ахы сиз дедијин кимләрдир?

ШАҺМАР — Мәним кими он алты-он једди ил ач-јалавач охујандан сонра рүшвәт верә билмәдикләри үчүн ишсиз галанлар! Јатмаға јерләри, јемәјә чөрәкләри олмајанлардыр. Өзләри пәләнк кими күчлү, чәсур олдуглары һалда түлкүләрә, чаггаллара «бәли... бәли!» демәјә мәчбур оланлар!

НАЗА — Сизин кими ачлар, јохсуллар он једдинчи илдә падшаһы тахтдан јыхдылар. Нә олду? Күнләри әввәлкиндән мин дәфә пис кечди.

ШАҺМАР — Чүнки онлар әдаләти унутдулар! Өзләри аға олмаг, өзләри диван тутмаг истәдиләр. Дүнјаны хәјанәтлә дүзәлтмәк олмаз, ханым! О ингилабы елијәнләрин башчылары өзләри чани, гулдур олдулар. Сталин мүһарибәсиз ијирми милјон адам гырды!

НАЗА — Сән бу лексијаны гоһумун Аза ханыма да охујурдун?

ШАҺМАР — Хејр. О барәдә сөһбәт дүшмәди.

НАЗА — Јахшы дүзүнү де көрүм, мән гәшәнкәм јохса Аза?

ШАҺМАР — О... ханым, сиз мәни чәтин вәзијјәтдә гојурсунуз. Мән нә карәјәм ки, ики бөјүк вәзифә саһибинин ханымларыны мүгајисә елә-јиб биринин о бириндән көзәл олдуғуну демәјә чәсарәт едәјәм.

НАЗА — Горхма, мәндән сөз чыхмаз.

ШАҺМАР — Јох ханым, дејир диварларын да гулағы вар.

НАЗА — Горхаг!

ШАҺМАР — (пафосла). Мән горхаг дејиләм ханым, мән романтикәм.

НАЗА — Јахшы, романтик, инди сән мәни өпмәк истәмәздин?

ШАҺМАР — Хејр, Аллаһдан горхурам.

НАЗА — Аллаһын буна дәхли вар... Өпмәк күнаһ дејил ки...

ШАҺМАР — Ахы, өпүшүн далы да вар ханым...

НАЗА — Дејәсән, сәнин бир винтин бошдур...

ШАҺМАР — (Бәркдән күлүр).

НАЗА — Нәјә күлүрсән?

ШАҺМАР — Дејирәм, јәгин бир винтим бош олдуғу үчүн достларым мәнә «сәфилләр кралы, сәрсәриләр һакими Шаһмар Афшар оғлу!» дејирләр.

НАЗА — (әсәбиләшир). Мәни долајырсан? Ахмағын бири ахмаг! Белә сәфеһсән ки, мүһәндис ола-ола, газа бахан фәһлә ишләјирсән дә. Рәдд ол бурдан!

ШАҺМАР — Мерси.

НАЗА — Көрдүн ки, ахмаг, аваранын бирисән? Мән сәни тәһгир едирәм. Сән мәнә тәшәккүр едирсән...

ШАҺМАР — Сәһв едирсән ханым, белә јердә дә ахмаглар јох, даһиләр тәшәккүр едәр, чүнки елә тәһгир вар ки, ону елијәнә јалныз тәшәккүр етмәк лазымдыр. Нәһајәт, ханым, мән сизин газынызы јохламалыјам ја јох?

НАЗА — Мәним газымы сәнин кими «сәфилләр кралы» јохлаја билмәз (гышгырыр), рәдд ол!

ШАҺМАР — Бир даһа мерси.

(Чыхыр. Ишыг сөнүр).

III ШӘКИЛ

Шаһмарын балача, дар отағы. Шаһмар әлиндә ики кулок дахил олур. Кәтирдији долу кулоку гојур столун үстүнә. Кәрәмлә Рөвшән кәлирләр.

КӘРӘМ — Салам гардаш.

РӨВШӘН — Бајаг кәлмишдик, јох идин.

Шаһмар онлара чаваб вермәдән кулокда кәтирдији чөрәји, колбасаны, пендири, гырмызы турпу ве үч бутулка пивәни чыхарыб дүзүр столун үстүнә.

КӘРӘМ — Бу нә аләмди, гардаш...

РӨВШӘН — Тәзә пендир, колбаса...

КӘРӘМ — Пивә...

ШАҺМАР — Әјләшин..

(Отурурлар).

ШАҺМАР — (Кәрәмә). Нә олду, ев кирајәсини тапыб верә билдин?

КӘРӘМ — Јох. Ифритә ев саһибәси чамаданымы көтүрүб гојуб балкона.

ШАҺМАР — (чибиндән пул чыхарыб сајараг верир)—Ала, дүз алтмыш манатдыр, вер сохсун көзүнә.

КӘРӘМ — Доғру дејирсән?

ШАҺМАР — Тут!

(Кәрәм пулу алыр).

ШАҺМАР — (Рөвшәнә). Сән туфлијин алтыны гајыртдырдын?

РӨВШӘН — Јәгин уста гајырыб... Анчаг пул јохдур кедиб көтүрәм.

ШАҺМАР — Нечијә данышмысыныз?

РӨВШӘН — Отуз беш маната.

ШАҺМАР — (пулу сајыб верәрәк)—Ала, беш манат да артыгдыр. Гырх манат.

КӘРӘМ — Гардаш, сән Аллаһ бу нә әһвалатды, пул тапмысан?

ШАҺМАР — Јох! Сеһирли чубуг тапмышам. Рөвшән бәј, о бошгаблары, стәканлары гој бура.

(Рөвшән касыб тахчадан үч бошгаб, бычаг, үч чәнкәл кәтириб гојур стола. Кәрәм чөрәји доғрајыр. Шаһмар јемәкләри габлара гојур. Әлиндә бир гуту Судабә кәлир).

СҮДАБӘ — Салам ағалар. Достлары бир јердә көрәндә үрәјимдә гәрибә бир севинч һисс едирәм... Елә бил, тәзә бир аләмә дүшүрәм.

(Гутуну ачараг ичиндән торт чыхарыр).

Бу торту өзүм биширмишәм!

КӘРӘМ — Јашасын бизим Судушумуз.

ШАҺМАР — Судабә! Мәним көзәл нишанлым!

РӨВШӘН — Вә бизим гәһрәман бачымыз!

ШАҺМАР — Сән дүз һисс еләјирсән! Биз доғрудан да тәзә бир аләмин, тәзә бир драмын персонажларыјыг. Биз мәктәбдә тамашалар верәндә мән Чәфәр Чаббарлынын заваллы гәһрәманы Октај Елоғлу олардым. Пафосла «Мән сәфилләр кралы, сәрсәриләр падшаһы Октај Елоғлујам» дејә гышгыранда залдакылар мәнә һејрәтлә бахардылар. Лакин инди нә сиз сәфилләрсиниз, нә дә мән сәрсәриликдә һәгигәт ахтаран заваллы Октај Елоғлу. Биз бозгурдлар нәсли—икидләрик! Мәним нишанлым Сүдабә Лачын гызы бакылы самбочулар ичиндә биринчи мүкафаты көтүрдү. Кәрәм сәккиз бокс дөјүшүндә галиб кәлди. Короғлунун адыны дашыјан Рөвшән бәј күләшмәләрдә ад чыхармагдадыр. Срағa күн көрдүнүз ки, Афшар оғлу Шаһмар күллә атмагда нечәнчи јери тутду. Демәк, биз варыг! Биз боз гурд оғлу икидләрик. Рүшвәтхорлар арвадлары башларына бујнуз дүзән вәзифә саһибләри бизә иш вермирләр.—Вермәсинләр! Биз јашајачајыг! Бизи дәјирманын боғазындан өлү салсалар, ашағысындан дири чыхачајыг. Биз түрк оғлу түркләрик. Көтүрүн! Бизим сағлығымыза! Достларымызын сағлығына! Түрк адыны уча тутан оғулларын сағлығына!

(Јејиб ичирләр).

Биз түрк адыны ләкәләјәнләрдән, бинамуслардан, досту, дүшманы танымајанлардан интигам алачајыг.

(Хорла охујурлар).

Ишсиз кәнчләрин маһнысы:

14956

М. Ф. Ахундов адына
Азәрбајҹан
Дөвләт КИТАБ

Биз бозгурд оғлу түркләрик.
Биримиз Алтај дағларындан,
Биримиз әски Туранданыг!
Биримиз Анадолудан,
Биримиз Азәрбајчанданыг.
Бизә иш вермирләр...
Бизи институтлара көтүрмүрләр.
Чүнки пулумуз јохдур.
Чүнки биз тарихин тилсиминә дүшмүшүк,
Лакин биз мә'јус олмуруг.
Биз гара әждаһанын һөкм етдији,
Тилсими өз вичданымызла сындырачајыг!

(Маһны кетдикчә күчләнир. Санки инди ону јүзләр, минләр охујур).

ШАҺМАР — Гараж мәсәләси нә олду Кәрәм?

КӘРӘМ — Гаража кетдим. Мүһәндислик јери вар иди. Анчаг мүдир он мин истәди.

СҮДАБӘ — Нечә јә'ни «он мин истәдиләр?».

КӘРӘМ — Чох садә. Рәис Нәчәфов үзүмә күлүмсәјиб деди: «Он мин! Мән әввәл баша дүшмәјиб сорушдум. «Нә он мин?». Рәис меһрибанлыгла күлүмсәјиб деди; әчәб садәдил оғлансан... О бојда институт гуртармысан, амма дүнјадан хәбәрин јохдур... Чанын үчүн, о он миндән мәнә һеч беш мин галмајачаг... Бир истәдим дуруб бу кишинин о ки, вар әзишдирим... Амма онун мәнимлә көһнә бир дост кими бу чүр чох сәмими данышмағыны көрүб фикирләшдим ки, «әлбәт, инди ишә кирмәк үчүн белә тәләб олунур. Мән дуруб кедәндә киши архамча деди: Көрүрәм, ганан оғлансан... Мән өлүм, мәндән инчимә.. Мән дә дедим: «Сән өл, инчимирәм!» Мәләк кими адамсан!»...

ШАҺМАР — һејләләринә «памбыгла баш кәсән» дејәрләр. Инди бир зүмрә һејлә типләр пејда олмушдур... Онлар рүшвәти күлә-күлә алырлар... Адамлары күлә-күлә килотинаја көндәрирләр.

КӘРӘМ — Дејир чәллад бир мүгәссири апарырмыш бојнуну вурмаға. Јолда мүгәссир гачыр кирир мәшһур бир зијарәткаһа, ораја кәнар адамын кирмәси гадаған имиш... Чәллад көрүр ки мүгәссири апарыб һөкмү јеринә јетирмәсә, шаһ онун өзүнүн бојнуну вурдурачаг. Башлајыр мүгәссирә јалвармаға; дејир, ә сән һәзрәт Аббас, чых кәл бәри, валлаһ бојнуну елә вурачам ки, һеч руһун да инчимәсин1».

ШАҺМАР — Артыг бүтүн бәшәријјәтә мә'лум олмушдур ки, сон јетмиш илдә совет үсул идарәси, сталинизм һәр бир саһәдә јахшыны пис, писи јахшы гәләмә верәрәк бүтүн инсани әхлаг нормаларыны, бүтүн руһу, үлвијјәти, сәдагәти, бөјүк мәһәббәти сахтакарлыгла, әхлагсызлыгла, икиүзлүлүклә әвәз етмишдир. Оғулун өз атасыны халг дүшмәни кими тутдуруб күлләләтмәји фөвгәладә дәрәчәдә тәгдирәлајиг бир һал һесаб едәјиб сатгын оғулу «халг гәһрәманы» е'лан етмишдир!

СҮДАБӘ — Көрүнүр оғул өзү тәбиәтән сатгынын, алчағын бири имиш... Јохса адамы нечә мәчбур етмәк олар ки, «сән өз атаны халг дүшманы кими өлдүр... Күлләләт!..».

ШАҺМАР — Ағалар, дүнјаја инди-инди көз ачан чаван бәјләр, ханымлар! Мадам ки, әлиндә өлүм силаһлары, гошунлар олан дәһшәтли диктатор, дәниздән-дәнизләрә узанан бөјүк бир өлкәни һәбс дүшәркәсинә чевирәрәк јахшы инсанлары, әгилли, бачарыглы инсанлары гырдырыб мәһв етмишди, мадам ки, онларь: әвәз елијәнләр нә Аллаһа, нә дә јүксәк инсан үлвијјәтинә инанмырдылар, о заман һејлә чәмијјәтдән һәр чүрә фәналыгдан башга нә көзләмәк оларды?!

КӘРӘМ — Мәсәлә бурдадыр ки, һакимијјәт һәлә дә о чәмијјәтин төһфә тәбәрчәһи еләдији ејни икиүзлүлүк, ејни вичдан сатгынлығы инди дә давам едир!

ШАҺМАР — Она көрә дә тарих биз кәнчләрин бојнуна Аллаһа, јахшылыға инамы, јахшы инсанлара сәдагәти кери гајтармаг, лә'нәтә кәлмиш социализм инквизисијасыны мәһв етмәк кими бөјүк вәзифә гојмушдур. Руһдан дүшмәјин, ағалар!

СҮДАБӘ — Бизә икид руһу лазымдыр! Рәгс! Рәгс!

Радиону ачыр. Муасир рәгс һавасы. һамысы рәгс едир. (Телефон зәнки).

ШАҺМАР — (Дәстәји көтүрүр). Кими истәјирсиниз? Бәли, Шаһмардыр! Нә вахт? Баш үстә!

(дәстәји асыр).

ШАҺМАР — Јолдаш Әдһәм Тағыјевин көмәкчиси.

КӘРӘМ вә РӨВШӘН — (тәәччүблә). Јолдаш Тағыјевин көмәкчиси?

ШАҺМАР — Бәли. Бу күн саат дөрддә јолдаш Әдһәм Тағыјев мәни гәбул едәчәк.

КӘРӘМ — Әризә вермишдин?

ШАҺМАР — Мәкәр верилән әризәләри јолдаш Тағыјевә чатдырырлар? Әризә-зад вермәмишәм.

КӘРӘМ — Бәс ахы нә мәсәләдир? Тағыјев сәни нә танýјыр?

ШАҺМАР — Таныш олмушуг.

КӘРӘМ — һарда?

ШАҺМАР — Чинајәткар бир мәчлисдә.

РӨВШӘН — Зарафаты бурах...

ШАҺМАР — Зарафат еләмирәм, киши илә көрүш барәдә сизә бир сөз дә демијәчәјәм!

СҮДАБӘ — Ағалар! Јәгин ки, сиз дә мәним кими Шаһмара инанырсыныз. Лазым оланда өзү дејәчәк. Нә мәсәләдир... Рәгс! Рәгс... Рәгс бизи јени аләмә учурур!

Мусиги. Тәкрар рәгс едирләр. Ишыг сөнүр.

ИШЫГ СӨНҮР

IV ШӘКИЛ

(Әдһәм Тағыјевин кабинети. Әдһәм Тағыјев вә Шаһмар.

ӘДҺӘМ — Мән сәнин институтдакы фәалијјәтинлә таныш олдум. Доғрусу, хејли мәмнун олдум. Сән тәләбә ола-ола институтун һәм дә һәмкарлар комитәси сәдри вәзифәсиндә ишләмисән. Өзү дә чох јахшы ишләмисән. Бәс нечә олуб ки, һејлә бир тәләбә институту гуртарандан сонра өз ихтисасы саһәсиндә иш тапа билмәјиб? Ахырда газа бахан кими ади бир фәһлә олуб?

ШАҺМАР — Бу мәним өзүм үчүн дә бир мүәмма иди јолдаш Тағыјев. Фикирләширдим ки, әкәр мәним кими бир институт мүдавиминә һеч јердә өз ихтисасына көрә иш вермирләрсә, бәс бу гәдәр мәс'ул ишчиләр, назирләр, идарә рәисләри нечә вәзифә саһиби ола билибләр?

ӘДҺӘМ — (күлүр). Јох. Сәнин кими ишчи бизә чох лазымдыр, мән сәнин фәалијјәтини өјрәнәндән сонра бу гәрара кәлдим ки, сәнә бирдән-бирә мәс'ул иш тапшырмаг олар. Өзү дә ки, күлүмсәјир, гоһумум, Анчаг демагоглар гоһум олдуғумузу билмәсинләр! Биз гоһум олдугсолмадыг, халгымыз үчүн јашајырыг. Нә вахтачан Әдһәм Тағыјев назир олачаг?! Нә вахтачан халг ичиндән чыхмыш сәнин кими савадлы, зирәк кәнчләрә мәс'ул ишләр тапшырылмајачаг?! Биз чох мәһдуд, анчаг өзүмүзү, өз кәлишимизи дүшүнән милләтик (гыса пауза). Чохдандыр биздә назир мүавини јери бошдур. Инди мән ора сәнин намизәдлијини верәндә тәәччүб етдиләр. Бизим һөкумәт сәдринин мүавини «јолдаш Тағыјев сиз о чүр мәс'ул бир вәзифәјә газ идарәсинин ади бир кәнч фәһләсини мәсләһәт көрмәкдә сәһв еләмирсиниз ки?». Дедим «хејр!».

Сонра ағзым ачылды, нә ачылды! Дедим: «Әши бир вәзифәјә адам тә'јин елијәндә бир дәфә дә халга нәзәр салын! Халгын ичиндән ахтарын! Нә вахтачан јухарыдан, киминсә тапшырығы илә, әмрилә иш көрәчәксиниз?! Мөһкәм дедим.

(Ағамуса кәлир).

Кәл Ағамуса! Кәл әјләш. Тәзә назир мүавинимизлә таныш ол.

(Әл тутурлар).

АҒАМУСА — Назир мүавини дедин?

ӘДҺӘМ — Бәли. (Шаһмара) Һөкумәт сәдримиз сәнинлә сөһбәтиндән чох разы галыб (Зарафатјана). Бу Ағамуса Нәчәфову да кәрәк ки, таныјырсан. Биздә мүһүм бир управленијанын рәисидир. Сәнә иш вермәјән (күлүр).

ШАҺМАР — Бағышлајын, инди мән нә етмәлијәм?

ӘДҺӘМ — Әввәл де көрүм, бирдән-бирә белә бөјүк вәзифә сәни һүркүтмүр ки?

ШАҺМАР — Хејр!

ӘДҺӘМ — Демәк, ону апара биләчәјинә архајынсан?

ШАҺМАР — Бәли!

ӘДҺӘМ — Сәнин белә гәтијјәтли чавабын хошума кәлир. Сабаһ өзүм кәлиб сәни коллективә тәгдим едәчәм. Һәләлик (әл тутур).

ШАҺМАР — Сағ олун.

(Чыхыр).

АҒАМУСА — (Әдһәмә узун вә мә'налы бир нәзәр саларағ). Дадашов о јерә ики јүз мин вермәјә һазыр иди.

ӘДҺӘМ — Әввәла, Дадашов рајком катиблијиндән тәзә чыхарылыб... Өзү дә ишләри бәрбад еләдијинә көрә...

АҒАМУСА — Онун дәхли јохдур. Јухарыда мөһкәм адамы вар. Өзү дејирди: «Тағыјев мәним намизәдлијими версин, башга чәһәтлә сизин ишиниз јохдур».

ӘДҺӘМ — Ачкөз олмаг лазым дејил. Арада бир «белә дә» лазымдыр. Баша дүш! Гој көрсүнләр ки, биз, һеч бир мүдафиәчиси, пулу олмајан белә лүт оғланлары да габаға чәкирик! Биз агилли, зирәк чаванлары гијмәтләндиририк. Онларын гајғысына галырыг.

АМУСИЈА — (һијләкәр күлүшлә) мән дедикләринлә разы! Дејир ев бизим, сирр бизим. Мән билирәм ки, сән бу оғланы Азанын хаһишилә белә габаға чәкирсән. Аза әмијин гызы Назаја дејирмиш ки, Шаһмар онун гоһумудур.

ӘДҺӘМ — Нә олсун? Мәним әмим гызы Наза сәнин дә арвадындыр. Онда кәрәк сәни дә бу системә кәтирмәјәјдим.

АМУСИЈА — О оғлан сәнин үчүн «мән» ола билмәз. Вәләдузунун биридир. Иш үчүн мәним јаныма кәлмишди. Елә јекәхана данышырды ки, елә бил, ағадыр.

ӘДҺӘМ — Һәр дөврүн өз аб-һавасы вар Амусија. Индики кәнчлик доғрудан да өзләрини ағa һесаб едирләр. Онлар бу фикирдәдирләр ки, биз дүнјаны корламышыг. Зибилләмишик... Инди онлар кәрәк дүзәлтсинләр. Дүзүнү билмәк истәсән, онлар һаглыдыр. Биз адамлары ишә көтүрмәк үчүн, биринин вәзифәсини јүксәлтмәк үчүн ондан пул алырыг. Башга назирләр, бөјүк вәзифә саһибләри дә белә едирләр. Москваја кедәндә назирдән тутмуш катибәсинә гәдәр әлинә бахыр ки, она нә кәтирмишик? Вә буна «рүшвәт» дејирләр. Әсил һәгигәтдә исә бу, «рүшвәт» дејил. Бу, бизим совет гурулушунун һәјат тәрзидир. Совет һәјатынын, социализмин һәјат тәнзимидир!

Әкәр бириси флан вәзифәјә кирмәк үчүн сәнә јүз мин тәклиф едирсә, демәк о өзү дә јүз мини кимләрдәнсә алыб...

АМУСИЈА — Әл әли јујур, әл дә үзү.

ӘДҺӘМ — Бу чүр һәјат тәрзинин көкү дә ондадыр ки, бизим системдә јетмиш илдир һеч кәсин алдығы мааш онун һеч күндәлик еһтијачынын үчдә бирини өдәмир. Чүнки гәддарлыг, диктатура, динсизлик әсасында гурулмуш социализм чәмијјәтиндә игтисадијјаты инкишаф етдирмәк,ону инсанларын фираван, хошбәхт, азад јашајачаг бир сәвијјәјә јүксәлтмәк мүмкүн дејил! Тарих сүбут еләди ки, бу чәмијјәтин диктаторлары өз һакимијјәтләрини сахламаг, өз хәјал-маһал идејаларыны һәјата кечирмәк үчүн милјонларла күнаһсыз адамлары гырдылар, амма һеч нә дә елијә билмәдиләр. Сәни индики вәзифәнә тә'јин елијәндә гулағыма чатырды ки, дејирләр: «Тағыјев гоһумбазлыг еләјир... Әмиси гызынын әрини о чүр вәзифәјә гојур...».

Әкәр бизим игтисадијјатымыз, сијаси гурулушумуз да америкалыларынкы кими, алманларынкы кими олсајды, онда гоһумларын да биринә еһтијачы олмазды! Һеч бир харичи өлкәдә «гоһумбазлыг» термининә раст кәлмәзсән. Ахы мән нә үчүн мәнә еһтијачы олан гоһумуна көмәк еләмәјим? Бәс гоһум-гоһумун нә күнүндә лазымдыр? Дикәр тәрәфдән, һәр бир вәзифә саһиби билир ки, әкәр сабаһ ону гуллугдан чыхарсалар, архасында пулу олмаса батды! Нә ишә кирә биләчәк, нә дә алдығы гәпик-гуруш пенсија илә јашаја биләчәк!

АМУСИЈА — Она көрә дә мәчбурдур нә гәдәр фүрсәт вар јығсын! Амма иш бурасындадыр ки, адам јығдығыны да бир үрәк ачыглығы илә хәрчләјә билмир. Горхур! О күнү көрүрәм ки, кечмиш тичарәт назири Дадашов сеткада ики-үч гара русет картофу саллаја-саллаја кәлир. Көрүшдүк, дедим: «Дадашов нијә дишләрини гајыртдырмырсан?». Јазыг дејир: «Ај Амусија, пенсионер адамам, нә илә дүзәлдим»... Зарафатла дедим: «Брилијантла! Гызыл әвәзинә брилијант дүздүр... «Баша дүшдү дә нәјә ишарә еләјирәм. Аһ чәкиб дејир: «Ај Ағамуса өзкәси дејилсән, валлаһ горхумдан чачны тәзә гојун әти дә ала билмирәм». Дедим, горхма әши, хәрчлә кетсин. Бир дә көрдүн елә бир әчлафа гисмәт олду ки, јејиб коруна да сөјдү... Дүзду гадасы. Ахыр вахтлар һамыја ағыл пајлајырсан, бир аз да өзүвә де! Һавахта гәдәр газандығывы хрустал вазын ичинә јығачагсан. Билирәм ки, дејәчәксән сус сән Аллаһ. О саат көврәлирсән ки, 2 гыз бөјүдүрсән, башгалары нечә көрпә бөјүдүр. Әкәрсә, мәсләһәтдир...

ӘДҺӘМ — (бәркдән күлүр). Хәрчләмәјин дә елми вар...

ИШЫГ СӨНҮР

V ШӘКИЛ

Амусијанын мәнзили. Амусија—Наза.

АМУСИЈА — Әмин оғлу ајры вахт сәнә дејир ки, әми гызы, гоһумларымын ичиндә сәни һамыдан чох истәјирәм. Амма мән дура-дура арвадынын дүнән институту гуртаран бир гоһумуну өзүнә мүавин көтүрүр.

НАЗА — Һансы гоһумуну?

АМУСИЈА — Мән ону биринчи дәфә көрүрәм. Газ идарәсиндә ади ишчи ишләјирмиш, ады Шаһмардыр.

НАЗА — Нә данышырсан, һејлә шеј олмаз!

АМУСИЈА — Һејлә шеј олуб. Әмри дә верилиб... Һәтта мәним управленијам да она табедир.

НАЗА — (Бәрк әсәбләшир). Һамысы арвадынын ишидир. О гәнбә мәним хошгејрәт әмим оғлуну бармағында ојнадыр! Шаһмар онун гоһуму дејил!

АМУСИЈА — Бәс нәјидир?

НАЗА — Лубовники!

АМУСИЈА — Нә данышырсан...

НАЗА — Мән ону о бигејрәт әмим оғлуну биабыр еләјим, о да көрсүн!

ИШЫГ СӨНҮР

АНТРАКТ

VI ШӘКИЛ

Ишыг јананда Тағыјевин идарәси. Әдһәм—Наза.

НАЗА — Сән гыргавул кими башыны сохмусан кола, гујруғундан хәбәрин јохдур.

ӘДҺӘМ — Гышгырма әми гызы. Ешидәрләр.

НАЗА — Гој ешитсинләр!

ӘДҺӘМ — Мән һәр шеји һәмишә өз гоһумларыма еләјирәм, бир дәфә дә арвадымын гоһумуна елијәндә нә олар!

НАЗА — О оғлан сәнин арвадынын гоһуму дејил.

ӘДҺӘМ — Нечә гоһуму дејил?

НАЗА — О, Аза ханымын јени лұбовникидир.

ӘДҺӘМ — Ајыбдыр, һејлә сөз данышма!

НАЗА — Һардадыды индијә гәдәр о гоһум?

ӘДҺӘМ — Оғлан утанчаг олдуғу үчүн кәлиб танышлыг вермәјиб. Аза да кәнддән чохдан чыхдығы үчүн онун варлығындан хәбәрдар дејилмиш... Оғлан кәлиб бизим газлары јохлајанда гоһумлуглары мә'лум олуб.

НАЗА — Оғлан сизин газы јохлајанда мән дә кәлиб көрдүм. Ханымла габаг-габаға отуруб конјак вурурдулар.

ӘДҺӘМ — Мән арвадыма инанырам, әми гызы. Јазыг пәрванә кими мәним башыма доланыр. Өзү дә ағыллы гадындыр.

НАЗА — Пәрванә кими башына доланыр. (Истеһза илә). Өзү дә ағыллы олдуғу үчүн лұбовникилә севишир ки, сән көзүнлә көрсән дә, инанмырсан! Јүз дәфә сәнә демишәм ки, арвадынын һәрәкәтләринә фикир вер. Онун һаггында дејилән сөзләри јохла! Мән сәнә дејирәм ки, сәнин хошгејрәтлик еләјиб Азанын сөзү илә өзүнә мүавин көтүрдүјүн оғлан онун гоһуму дејил. Ашнасыдыр. Нә үчүн јохламырсан? Нә үчүн бизим фамилимизин ләкәләнмәсинә јол верирсән.

ӘДҺӘМ — Јахшы, јохларам (Селектора) Чумуну бура көндәр. (Назаја) Јахшы, әкәр јохлајыб о оғланын Азанын доғрудан да гоһуму олдуғуну тәсдиг еләсәм, даһа о јазыгдан әл чәкәрсән.

(Чуму кәлир).

Чуму, бу күн кедәрсән Гарабағын Афшар обасына, сорушуб биләрсән, мәним мүавиним Шаһмар доғруданмы бизим Азанын гоһумудур?

ЧУМУ — Баш үстә.

ӘДҺӘМ — Амма бу мәсәләни бир кәс билмәмәлидир.

ЧУМУ — Баш үстә.

ӘДҺӘМ — Тәрпән.

(Чуму кедир).

ӘДҺӘМ — (Назаја). Онларын гоһум олдуглары тәсдиг олунандан сонра әми гызы, бир дә јазыг Аза һаггында сәндән белә сөз ешитсәм даһа үзүмү көрмә!

НАЗА — Тәсдиг олунарса, сән дә мәним үзүмү көрмә! Әмим оғлу олмағына бахмајараг сәни һәр јердә биабыр еләмәк мәнә борч олсун!

(һирсле гапыны чырпыб чыхыр. Паузе. Аза кәлир).

АЗА — (Ширин тәбәссүмлә), јегин көзләмирдин...

ӘДҺӘМ (ејни ширин тәбәссүмлә) — көзләмәсәм дә, о бир пјесдә дејилән кими, сән һәр јердә, һәмишә мәнимләсән.

(Аза ону бәрк-бәрк өпүр).

Һардан белә?

АЗА — Парикмахирә кетмишдим. Бирдән елә көнлүмә дүшдүн ки, елә бил нечә күнүн ајрысыјыг... Әминин гызы бурдан чыхырды. Өзү дә чох гәзәбли иди. Мәнә дә салам-зад вермәди.

ӘДҺӘМ — Мәнимлә даваја кәлмишди.

АЗА — Нә давасына?

ӘДҺӘМ — Дејир нә үчүн Амусија дура-дура сән о оғланы өзүнә мүавин көтүрмүсән? Дејир о, Азанын гоһуму дејил, лұбовникидир.

АЗА — Ох! Илаһи, нә вахта гәдәр мән өзүм һаггында бу гара бөһтанлары ешидәҹәм? Нә вахта гәдәр мәним јазыг әрим өз севимли арвады һаггында белә алчаг ифтиралар ешидәчәк. О да инсандыр. Бешинә инанмаса да, биринә инана биләр. Бунларын әлиндән аз галырам өзүмү вурам өлдүрәм. Јахам гуртарсын.

ӘДҺӘМ — Сакит ол, Аза! Мән севимли арвадымын сәдагәтинә бүтүн гәлбимлә инанырам.

АЗА — Онлар бизим бир-биримизә мәһәббәтимизин, меһрибанлығымызын пахыллығыны чәкирләр. Наза мәни дә өз әршинилә өлчүр... Мән нәр кими әрими Шаһмар кими ади бир саплијака изменит елијәчәкдим? Нә вар-нә вар үзү бир аз гәшәнкдир.

ӘДҺӘМ — Мән дә ачыға дүшүб Чумуну чағырыб тапшырдым ки, сизин кәндә кедиб о, оғланын сәнә нә чүр гоһум олдуғуну дүрүст өјрәнсин. Дејирәм бәлкә оғлан...

АЗА — Нә данышырсан... О һејлә оғлан дејил... Атамын... Анамын адыны да билирди. Сән бу бөһтанчыларын сөзү илә наһаг Чумуну көндәрмисән.

ӘДҺӘМ — Ејби јохдур... Гој Назанын дили бирдәфәлик кәсилсин.

АЗА — (кинли пәртликлә). Јахшы... Мән кедим... Сән Аллаһ евә тез кәл.

ӘДҺӘМ — Совешшани гојур бәјәм!

ИШЫГ СӨНҮР

VII ШӘКИЛ

Әдһәм Тағыјевин еви. Аза—Чуму.

АЗА — Чуму, бу әҹлаф бөһтанчылар пахыллыгла сөз чыхарыблар ки, куја Әдһәмин өзүнә мүавин көтүрдүјү Шаһмар мәним гоһумум олдуғуну јаландан ујдуруб. Она көрә дә јазыг Әдһәм дә ачыға дүшүб сәни көндәрир ки, кедиб Шаһмарын мәнә гоһум олуб-олмадығыны јериндә өјрәнәсән. Мән өз кәндимиздән көрпә вахты чыхдығым үчүн Әдһәм фикирләшир ки, бәлкә о оғлан мәни алдадыб. Анҹаг мән өзүм дүрүст мүәјјән етдим ки, Шаһмар доғрудан да мәним гоһумумдур. Она көрә дә, сән кедиб кәнддә бу барәдә јохлама апарсан, сөз-һәкәтә сәбәб олар. Баша дүшүрсәнми?

ЧУМУ — Бәли ханым... Баша дүшүрәм.

АЗА — Она көрә дә, сәнин кәндә кетмәјин лазым дејил.

ЧУМУ — Бәс мән јолдаш Тағыјевә нә ҹаваб верим?

АЗА — Сабаһ дејән кетдим... Доғрудан да, Шаһмар Аза ханымкилә гоһумдур.

ЧУМУ — һејлә шеј олар ханым?..

АЗА — Олар. Даһа Әдһәм икинҹи дәфә ора адам көндәрмијәҹәк ки...

ЧУМУ — Бирдән...

АЗА — Гуртардыг Чуму! «Бирдән»и мән өзүм биләрәм! Сән билирсән ки, Әдһәмин јанында мәним бир сөзүм ики дејил.

ЧУМУ — Билирәм ханым... Сизин һөкмүнүз бөјүкдүр.

АЗА — Она көрә дә бирдән мәним сөзүмә бахмајыб кетсән, өзүнү дәрһал вәзифәндән чыхмыш бил!

ЧУМУ — Аллаһ еләмәсин ханым.

АЗА — Бу барәдә мәним сәнинлә данышығымы да Әдһәм билмәмәлидир!

ЧУМУ — Баш үстә ханым. (Ејһамла) Өзүнүз билирсиниз ки, мәндән сирр чыхмаз.

АЗА — (Јешикдән бир дәстә пул чыхарыб верәрәк). —Ала буну да хәрчлә.

ЧУМУ — Чох сағ олун ханым.

КЕДИР. ИШЫГ СӨНҮР.

VIII ШӘКИЛ

Шаһмарын кабинети.

Шаһмар кағызлара бахыр. Телефон зәнки. Шаһмар дәстәји көтүрүр.

ШАҺМАР — Ешидирәм!

(Ишыг ејни заманда телефон хәттинин о бири учундан Азанын үзәринә дүшүр).

АЗА — (Зарафатјана—Сәсини дәјишәрәк). Бағышлајын, назир мүавини Шаһмар Афшароғлуну олармы?

ШАҺМАР — Ешидирәм!

АЗА — (Бәркдән күләрәк өз сәсилә) Сәнә сәташмаг истәјирдим. Сәсини ешидәндә үрәјим елә чырпынды ки, давам елијә билмәдим. Сәни јени кабинетиндә өпә-өпә тәбрик едирәм.

ШАҺМАР — Сағ олун.

АЗА — Мәндән разы галдын?

ШАҺМАР — (Зарафатла) Сиздән Аллаһ разы олсун, мән нә карәјәм ки...

АЗА — Мәним дүнјаја дәјән меһрибан әрим бу күн күлә-күлә деди ки, гоһумујун ев мәсәләси дә дүзәлир.

ШАҺМАР — Сағ олсун, мәнә бөјүк јахшылыглар еләди...

АЗА — (хүсуси әда илә) Шаһмар! Нечә күндүр сәни көрмүрәм, бағрым чатлајыр. Иланларын көзәли... кәл мәни чал өлдүр!.

ШАҺМАР — (һисс олунур ки, әсәбиләшир. Лакин бүрузә вермир). Бағышлајын, балача ичлас чағырмышам.

АЗА — Даныша билмирсән?

ШАҺМАР — Јох...

АЗА — Әдһәм бу күн гоншу рајона кедир. Сабаһ кәләчәк. Баша дүшдүн?

ШАҺМАР — (куја адам олдуғу үчүн даныша билмир).

АЗА — Саат онда сәни көзләјәчәјәм!

(Дәстәји асыр. Азанын үзәринә дүшән ишыг сөнүр. Шаһмар галхыб отагда әсәби һалда бир-ики дәфә вар-кәл едир. Вә бирдән дајанараг).

ШАҺМАР — Еј бөјүк Аллаһ! Биз кәнчләр јетмиш илдән сонра мәрдлији, намусу јени тапмышыг! Биз бунлары бир дә итирмәк истәмирик! Сәни анд верирәм өз гүдрәтинә, мәнә көмәк елә!

Зәнк едир. Ишыг. Телефон хәттинин о бири учунда Судәбәнин үзәринә дүшүр.

СУДАБӘ — Ешидирәм Шаһмар!

ШАҺМАР — Нә билдин мәнәм, Судабә?

СУДАБӘ — Һисс еләдим... Бизим севкимиз сәнә гаршы мәни гејибдән хәбәр верән еләјиб. Бах инди сәсинин аһәнкиндән һисс едирәм ки, нә исә бир кәркинлик кечирмисән.

ШАҺМАР — Мәним һиссләрими, үрәјимдән кечәнләри сәнин һәтта сәсимин аһәнкиндән дујмағын мәни һејран едир, Судабә! Тәзә көстәрилән италјан филмини чох тә'рифләјирләр. Икимиз үчүн дә ахшама билет көтүр.

СУДАБӘ — Саат нечијә?

ШАҺМАР — Нечијә олду. Өпүрәм сәни.

СУДАБӘ — Мән дә...

ШАҺМАР — Дәстәји гојур. Судабәнин үзәринә дүшән ишыг сөнүр.

Кәрәм дахил олур.

КӘРӘМ — Салам гардаш. Катибән хәбәр верди ки, саат он икидә мәни көзләјирсән.

ШАҺМАР — Еләдир. Сәнә вәзифә тапшырмаг истәјирәм.

КӘРӘМ — (һәјәчанла). Доғрудан?

ШАҺМАР — (Дәриндән нәфәс алараг). Јазыг биз... О гәдәр вәзифә, иш һәсрәти чәкмишик ки... Бунун үчүн о гәдәр тәһгирләрә, үмидсизликләрә мә'руз галмышыг ки, инди бизә бир вәзифә тапшырыланда тәәччүб едирик. Мәним тапшырығымла ики нөмрәли гаражын ишини јохлајыблар. Директор Нәчәфов башыны ачыб атасынын мүлкү кими бүтүн шоферләрдән, мүһәндисләрдән, һәтта ади фәһләләрдән мүнтәзәм сурәтдә рүшвәт алырмыш, машынларыны узаг јерләрә халтураја көндәрирмиш... Гәрәз, тапшырмышам, ону ишдән көтүрүб ишини әдаләт мәһкәмәсинә версинләр.

КӘРӘМ — Әкәр һејлә бир әдаләт мәһкәмәси варса..

ШАҺМАР—(гәзәблә). Олмаса да олдурачајыг! Сәни һәмин гаража директор тә'јин елијәчәкләр!

КӘРӘМ — Бу бир аз Нәчәфовдан гисас алмаг кими чыхыр! Ахы мән она иш үчүн мүрачиәт еләмишдим...

ШАҺМАР — О да он мин пул истәмишди!.. Мән гәсдән ора, Нәчәфовун јеринә сәни көндәрирәм! Гој билсин ки, гисасдыр! Бәли, гисас! Совет һөкумәтини гуран ингилабчылар өз әлинин әмәјилә, ағлынын күчү илә дөвләт, ад-сан газананлардан гисас алырдылар, биз исә намәрдләрдән, дәриси ики гәпијә дәјмәјән, һансыса сахта васитәләрлә вәзифә саһиби олан әчлафлардан гисас алачајыг. Нәчәфов отуз илдир Коммунист Партијасынын үзвүдүр! Бәс һардајды онун коммунист вичданы?! Ахы Ленин е'лан етмишди ки, «Партија халгын әгли, үрәји, вичданыдыр!». Бу барәдә дүшүнәндә гышгырыб демәк истәјирдим. «Еј Ленинин, Сталинин һагсыз гырдығы милјонларла күнаһсыз инсанларын руһу! Сиз бу ганлы јалана нечә дөзүрдүнүз?!

(Гыса пауза).

Кет Кәрәм, башла ишә, сабаһ әмрин верилмәлидир. Нә чүр ишләмәк барәдә мән сәнә һеч нә демирәм. Һәр шеји өзүн билирсән. Иши тәһвил көтүрәндән сонра кәләрсән, сөһбәт едәрик.

Чыхыр. (Гыса пауза. Амусија кәлир).

АМУСИЈА — (Мәһрәманә бир тәбәссүмлә). Салам началник

ШАҺМАР — Мәним «началник» сөзүндән зәһләм кедир. Бу сөз бизим дилимизә кечмиш чар чиновникләриндән кечмишдир. Нә бујурурдунуз?

АМУСИЈА — (тәрәддүдлә... Ширин тәбәссүмлә). Гәрибә бир мәсәлә үчүн кәлмишәм... Билмирәм дејим, демәјим... Бир дә ки, ахы нијә дејим... гоһум дејилик?!

ШАҺМАР—Гоһум?

АМУСИЈА — һә дә... Аза ханым тәрәфдән...

ШАҺМАР — (әсәби). Јахшы... Дејин көрәк нә мәсәләдир?

АМУСИЈА — Сиз 2 нөмрәли гаражын директору Нәчәфовун чыхарылмасыны тапшырмысыныз.

ШАҺМАР — Бәли. Тапшырмышам.

АМУСИЈА — О истәјир ки, сиз ону јериндән тәрпәтмијәсиниз...

ШАҺМАР — (Тәбәссүмлә). Јахшы, тутаг ки, тапшырдым, тәрпәтмәсинләр. Бәс о, әвәзиндә нејләмәк истә'јир?

АМУСИЈА — (Шаһмара диггәтлә бахараг санки бирдән чәсарәтләнир). Јүз әлли... һазырлајыб!

ШАҺМАР — «Јүз әлли»—нә?

АМУСИЈА — Јүз әлли мин!

ШАҺМАР — Баша дүшдүм. Он илдир гараж она ишләјир... Инди истәјир јүз әлли минлә бизи алдатсын...

АМУСИЈА — (чанланараг) Бәс сиз нә гәдәр истәрдиниз?

ШАҺМАР — Сәнин хатиринә үч јүз!

АМУСИЈА — Үч јүз мин?

ШАҺМАР — Бәли!

АМУСИЈА — (Күлүр).

ШАҺМАР — Нәјә күлүрсүнүз?

АМУСИЈА — Доғрусу, мән сәни һеч белә һәриф оғлан билмәздим. Дүз дејирсиниз, көпәк оғлу нечә илдир отуруб орда јығыр.. Үч јүз она нејләјәчәк. (галхыр). Бу саат ону көрүб кәлирәм.

(Кедир, Ишыг сөнүр.,. Вә дәрһал јананда Амусија, Нәчәфов).

НӘЧӘФОВ — (Тәшвишлә). Нә олуб?

АМУСИЈА — Дүзәлмәди. Дејир аздыр. Дејир мән ону јүз әлли мин үчүн һәм тутулмагдан сахлајачам, һәм дә вәзифәдә?

НӘЧӘФОВ — Бә о, нечә истәјир?

АМУСИЈА — Үч јүз!

НӘЧӘФОВ — Бај евин тикилсин... Денән а залым оғлу сән мәндән иш истијәндә мән јазыг вур-тут сәндән он мин истәјирдим, амма сән үч јүз мин истәјирсән? Инсафын, вичданын јохду?

АМУСИЈА — Ај Нәчәфов! Биздә әдаләт вар, инсаф вар... Бу јениләр Аллаһ көстәрмәсин көзүнү јумуб дејир «вер!».

НӘЧӘФОВ — Инди мән нејләјим Амусија?

АМУСИЈА—һеч нә... Әләчын нәдир тутулуб, бүтүн вар јохуну да итирмәк истәмирсәнсә, кәрәк верәсән!

НӘЧӘФОВ — Илаһи! Белә дә әдаләт, белә дә вичдан олар?! Ај балам, мән јол кәсиб адам сојмамышам. Оғурлуг еләмәмишәм... һеч кәси зорла мәчбур етмәмишәм ки, кәтир мәнә пул вер. Мән она һөрмәт еләмишәм... о да мәнә!

АМУСИЈА — Нәчәфов! Бу сөзләрин мә'насы јохдур! О оғлан кәмфүрсәтин бириди. Чанкинә кечсән, әл чәкмәјәчәк, өзүнү тутдуруб, евешијини дә мүсадирә етдирәчәк. Јери, үч јүзүнү кәтир, вахт кечир, мәнә бир саат мөһләт вериб...

НӘЧӘФОВ — Бај евин тикилсин оғлан... Амусија, бәлкә бирдә данышыб дејәсән. «О гәдәр пулу јохдур». Бәлкә бир аз јенсин.

АМУСИЈА — Нәчәфов! Дедим... Дедим, әши ағлым кәсмир о гәдәр верә билсин.. үзкөзүнү туршудуб деди: «гәпијинә дә сөз јохдур!». Вахт кечир, Нәчәфов! Көзләјирәм. Јери пулу кәтир!

НӘЧӘФОВ — (кедә-кедә). Бај евин тикилсин... Ә бу залым оғлу нә јаман ачкөз имиш.

ИШЫГ СӨНҮР.

IX ШӘКИЛ

Јенә дә Шаһмарын кабинети, Шаһмар, Амусија.

ШАҺМАР — Нә олду?

АМУСИЈА — Ешшәкдән палан алан кими алдым, (дипломат сумкадан пулу чыхарыб гојур Шаһмарын габағына). Анчаг бурда ики јүз әлли миндир.

ШАҺМАР — Мән дедим ки, үч јүздән бир гәпик әскик олмаз!

АМУСИЈА — О јазыг үч јүзү вериб. Анчаг әлли мини мән көтүрмүшәм.

ШАҺМАР — Нә үчүн?

АМУСИЈА — (Ширин тәбәссүмлә) Тағыјевин әмиси гызы үчүн бә'зи шејләр алмаг лазымдыр...

ШАҺМАР — Тағыјевин әмиси гызы кимдир?

АМУСИЈА — (күлүр) Мәним һәјат јолдашым Наза ханым дә... Јадыныздан чыхыб....

ШАҺМАР — Һә... Белә чыхыр ки, биз рүшвәт алырыг?

АМУСИЈА — Бәс биз нејләјирик?

ШАҺМАР — Пуллары гәпијинә гәдәр гој бура, дејәрәм нејләјирик.

(Амусија тәәччүблә Шаһмара бахараг билмир нејләсин.)

Шаһмар — (Амиранә). Дедим ки, гәпијинә гәдәр гој бура.

(Амусија дипломатдан галан пуллары да чыхарыр. Шаһмар зәнк едир).

Хејријјә чәмијјәтидир? Чәмијјәтин сәдри Мәдәдзадә лазымдыр. Салам... Салам... Кефиниз нечәдир? Сизин чәмијјәт үчүн бир сүрприз... гаражын ишдән чыхарылмыш директору Нәчәфов чәмијјәтә үч јүз мин манат пул бағышлајыр. Бәли! Үч јүз мин манат! Бир саата гәдәр пул көндәриләчәк чәмијјәтә. Јахшы олар ки, гәзетләрә өзүнүз мә'лумат верәсиниз.

(Дәстәји асыр).

АМУСИЈА — (дәһшәт ичиндә). Әши, сән нөјләјирсән? Белә дә иш олар?

ШАҺМАР — Иш елә белә олар. Амусија сизи инандырырам ки, бу чох көзәл ишдир.

АМУСИЈА — Сиз нә гәрибә адамсыныз, пулу көтүрмәјәчәкдиниз, нијә јазыг Нәчәфовун башына бу ојуну ачырдыныз?!. Бај! Ә, дүнјада нә гәрибә адамлар олурмуш..

ШАҺМАР — Нәчәфова мәсләһәт көрүн ки, о бири хејријјә чәмијјәтләринә дә көмәк еләсин.

АМУСИЈА — (јаныб төкүләрәк). Сағ ол валлаһ!

Ишыг сөнүр, јананда Амусија—Нәчәфов.

НӘЧӘФОВ — Ағамуса! Мәним пулуму вер! Нечә јә'ни «һамысыны вердин хејријјә чәмијјәтинә?! Дәли-задды?

АМУСИЈА — Дејәсән дәлидир. Һансы ағыллы көпәк оғлу белә иш тутар?

НӘЧӘФОВ — Ағамуса, бизим тајфаны таныјырсан!.. Билирсән ки, мәним пулуму јемәк олмаз.

АМУСИЈА — Аға дадашын башы үчүн гәпијинәчән вермишәм, она. Истәјирсән, көтүр зәнк елә! Биз һәмишә кимә нә вермишик көтүрүб үстәлик разылыг да еләјиб. Мән нә биләјдим бу көпәк оғлу дәлинин биријмиш.

НӘЧӘФОВ — Ағамуса! Сабаһ о гәзетдә чыханда прокурор обехејс мәндән әл чәкәр? Дејәчәкләр, ајда ики јүз әлли манат мааш алырдыныз үч јүз мин һарданды?! Пулу гопармаг үчүн әлләринә фүрсәт дүшүб.

АМУСИЈА — Кәрәк онларын да ағзыны јумасан... Инсафла олса бәлкә әл чәкдиләр.

НӘЧӘФОВ — (горху ичиндә). Јә'ни дејирсән мәни тута да биләрләр?

АМУСИЈА — Бунлардан нә десән көзләмәк олар... Тутдулар... Тутдулар дә...

НӘЧӘФОВ — (Горху ичиндә). Нә данышырсан! Мән түрмәдә бир күн гала билмәрәм!

АМУСИЈА —Аллаһ бу совет түрмәсини һеч кәсә көстәрмәсин бај... бај...

НӘЧӘФОВ — (горхусундан титрәјир). Затына лә'нәт мәрдимазарын!

АМУСИЈА — Мүстәнтиг бир тәрәфдән вурачаг, прокурор бир тәрәфдән!

НӘЧӘФОВ — (титрәјир). Бај... бај...

АМУСИЈА — Дејәчәкләр: «Гызылын, брилјантын јерини де!». Демијәндә дырнагларына ијнә сәнчыдырачаглар!

НӘЧӘФОВ — Бај... бај... Әрә, мән она дөзә биләрәм?! Әрә, мән өләрәм ки...

АМУСИЈА — Өзүнү итирмә, мөһкәм тут ки, өлмүјәсән. Јохса бунларын Аллаһы јох, пејғәмбәри јох... Сәни футбол топу кими бу вуруб она өтүрәчәк, о вуруб буна өтүрәчәк!

НӘЧӘФОВ — Затына лә'нәт мәрдимазар!...

ИШЫГ СӨНҮР

IX ШӘКИЛ

Әдһәм Тағыјевин кабинети.

АЗА — (Әсәби һәјәчанла). Әмијин гызы Наза мәни һәр јердә биабыр елијир. Куја мән Шаһмара ашиг олмушам.

ӘДҺӘМ — (Күлүр). Шаһмара?

АЗА — Күлмәлидир. Ағлыны итириб әмијин гызы. Мән Әдһәм Тағыјевин арвады дуруб газа бахан бир кәдәјә ашиг олачајдым?! Гадынлар мәним әримин бој-бухунуна, гаш-көзүнә һејран олурлар...

ӘДҺӘМ — Фикир вермә!

АЗА — Нә үчүн фикир вермәјим? Мән өз әрими бу гәдәр севдијим һалда, бүтүн варлығымла она садиг олдуғум һалда, нә үчүн адыма сөз чыхсын! Бири инанмаса да, ахы беши инаначаг...

ӘДҺӘМ — Мән ки, инанмарам! Демәк нәгтә!

АЗА — Сән белә гадынлары танымырсан. Анд ичәрәм ки, о өзү мәним јазыг гоһумума вурулуб. Она көрә дә, мәним онунла хош рәфтарыма гысганыр! Өзүнүн әриндән зәһләси кедир. Бизим мәһәббәтимизин дә пахыллығыны чәкир!.. (Пәнчәрәдән көрәрәк). Одур, бура кәлир. Мән онунла үз-үзә кәлмәк истәмирәм. Анчаг хаһиш едирәм, өз мәһәббәтимизин мүгәддәслији хатиринә ону отурдасан јериндә!

ӘДҺӘМ — Архајын ол. Бизим арамыза кирмәк олмаз.

(Әрини өпәрәк кедир. Гыса пауза. Наза кәлир).

НАЗА — Салам әмиоғлу! Мәни нәјә чағырмысан?

ӘДҺӘМ — Наза, сәни чағырмышам ки, бу јазыг Азадан әл чәкәсән. Ону әсәбиләшдирмијәсән.

НАЗА — Јохса арыглар...

ӘДҺӘМ — (әсәби). Наза! Мәним тәмиз арвадымла ишин јохдур. Мән она өзүм кими инанырам?

НАЗА — Сәнин фачиән дә ондадыр ки, она кор-коранә инанырсан.

ӘДҺӘМ — О, мәни севир!

НАЗА — О, сәни севмир! Сән онун үчүн бәзәкли бир фирмасан.

ӘДҺӘМ — (гышгырыр) Бәсдир!

НАЗА — Јох! Мадам ки, өзүн чағырмысан, дејәчәм!

ӘДҺӘМ — Сән өз әрини севмирсән дејә, ону да өз аршынынла өлчүрсән.

НАЗА — Мән әрими севмирәм, амма әр-арвадлыг намусуна да хәјанәт еләмирәм! Мән һөрмәтли аталарымызын адыны, намусуну көзләјирәм. О, нәји көзләјәчәк? Анасы јүнкүл әхлаглы парихмахер, атасы арвадынын һесабына буғуну буруб барларда сүләнән бир хошгејрәт, о нәчиб адам олсајды, сәнин о чүр зијалы, һамынын һөрмәт еләдији ананы о вәзијјәтә салыб ахырда да «мәним данышығыма гулаг асыр» дејә телефон апаратыны арвадын башына чырпмазды! Билирсәнми, о, сәнин ананын сәнинлә олмасына нијә дөзмәди?! Она көрә ки, сән езамијјәтдә-задда оланда о бирдән дөрд саат евдән јох олурду. Анан да һәрдән нәзакәтлә соруşанда ки, «һардајдын?» тәбии ки, сәнин сәдагәтли арвадын дилхор олурду. Демәк, анадан хилас олмаг

лазым иди! Она көрә, о чүр һөрмәтли арвады биһөрмәт еләјиб евдән кетмәјә мәчбур етди. Сән зәррә гәдәр дә олса, Аза ханымын хатиринә дәјмәдин! Кулу соларды!

ӘДҺӘМ — Сән дејирдин ки, «Аза јалан дејир. Шаһмар онун гоһуму дејил»?

НАЗА — Бәли дејирәм. Шаһмарла сәрбәст көрүшмәк үчүн о гоһумлуг үјдурулмуш бир јаландыр.

ӘДҺӘМ — (селектора). Чумуну көндәр бура).

(Гыса пауза Чуму кәлир).

ӘДҺӘМ — Чуму, сән кетмишдин кәндә, јохлајасан көрәк Шаһмар доғрудан да Азадә ханымын гоһумудур, нә олду?

ЧУМУ — Бәли јохладым. Дедиләр јахын гоһумдурлар. Азадә ханым шәһәрдә бөјүдүјү үчүн јәгин кәнддәки гоһумларыны јахшы танымыр.

ӘДҺӘМ — (Чумуја). Јахшы, кедә биләрсән. (Чуму кедир).

Ешитдин ки? (Сәрт) хаһиш едирәм Аза һаггында сөһбәти бир дәфәлик јығышдырасан!

(Наза пәрт һалда она бахыр, ишыг сөнүр).

XI ШӘКИЛ

ШАҺМАРЫН КАБИНЕТИ. ШАҺМАР—РӨВШӘН

ШАҺМАР — Сәни Ағамусаја мүавин тәклиф етмишәм. Бүтүн тичарәт ишләринә сән башчылыг елијәчәксән. Ағлын нә кәсир?

РӨВШӘН — Демәк истәјирсән ки, апара биләрәмми?

ШАҺМАР — Јох! Билирәм ки, апарарсан. Истәјирәм ки, үрәјинчә олсун.

РӨВШӘН — Бир ил ишсизлик мәни о гәдәр инчидиб ки, һамбаллыг да олса разы олардым... Өзүн билирсән ки...

ШАҺМАР — Биз ишсиз вахтларымызда нә гәдәр инчисәк дә, руһән сынмамышыг. Аллаһын көмәклијилә өз талејимизә инаныб дөзмүшүк!

(Ағамуса дахил олур)

АМУСИЈА — Катибә деди ки, мәни чағырмысан...

ШАҺМАР — Һә... кәлин әјләшин. (Руһ јүксәклијилә) сизин үчүн јени бир сүрприз.

АМУСИЈА — Доғрудан?..

ШАҺМАР — Бәли!.. Бах, бу чаван оғланы сәнә мүавин тә'јин едирик. Ил јарым бундан габаг игтисад институтуну гырмызы дипломла гуртарыб. Од парчасы кими оғландыр.

АМУСИЈА — Ај машаллаһ...

ШАҺМАР — Тичарәт мәсәләләринә рәһбәрлик елијәчәк!

АМУСИЈА — Тичарәт мәсәләләринә?

ШАҺМАР — Бәли!

АМУСИЈА — Бәс мән нејлијәчәм?

ШАҺМАР — Сиз дә үмуми мәсәләләрлә мәшғул олачагсыныз.

АМУСИЈА — (Күлүр). Һи... һи... Валлаһ, гәрибә ишдир. Мән е'тираз еләмирәм... анчаг олмазмы ки, үмуми ишләрлә бу чаван оғлан мәшғул олсун... мән нечә иллик тичарәт ишчисијәм...

ШАҺМАР — Биз истәјирик тичарәт ишләримизи бөјүдәк. Харичи фирмаларла әлагәјә кирәк. Бу оғлан инкилисчә билир. Османлы түрк гардашларын ләһчәсиндә аксентсиз данышыр... Демәк, харичлә әлагә јаратмаг Рөвшән бәј үчүн асан олар...

АМУСИЈА — (әсәби күлүшлә). Рөвшән бәј?!

ШАҺМАР — (гәсдән, гәтијјәтлә) — Бәли Рөвшән бәј!

АМУСИЈА — Демәли, «Товариш» чыхды кетди ишинә дә...

ШАҺМАР — Бәли, кетди. Хаһиш едирәм, мәнә дә—«Шаһмар бәј» дејәсиниз!

АМУСИЈА — Баш устә. Јахшы биз нә чүр олуруг, «Товариш»ликдә галырыг, јохса...

ШАҺМАР — О бахыр сизин бизим бәјлијимизи нечә гәбул етмәјинизә?

АМУСИЈА — Демәли, инди дә кәрәк биз сизин гуллуғунузда дураг: «Бәли, баш устә» дејәк.

ШАҺМАР — Јох, чаным... Индијә гәдәр сиз «баш устә!» демисиниз, көләликдән башга нә газанмысыныз? Әксинә, сиз кәрәк вәзифәчә өзүнүздән бөјүк мәнә бәј дедијиниз кими өз курјеринизә дә «бәј» дејәсиниз! Билдиниз?! Милләтин бөјүк-кичији јохду, Ағамуса бәј!

АҒАМУСА — Сағ ол валлаһ! Сиздән гәрибә ишләр чыхыр. Аллаһ дальындан сахласын (күлүр).

ШАҺМАР — Горхмајын, ахыры јахшы олар. Индисә гуртардыг бәјләр! Кедә биләрсиниз.

Телефон зәнки.

Рөвшәнлә Амусија чыхырлар. Шаһмар Азаја зәнк елəјир.

Ишыг ејни заманда Азанын үстүнә дүшүр.

АЗА — Алло! Ешидирәм.

ШАҺМАР — Салам Азадә ханым.

АЗА — Ој Шаһмар... Гурбан олум. Нә јахшы зәнк еләдин. Сәнин бу нечә күнлүк һичранын мәни дәли еләјиб... Өзүмә јер тапа билмирәм. Јазыг Әдһәм дә нараһат олур... Дејир «Ахы сәнә нә олуб Азачан!».

ШАҺМАР — Азадә ханым!

АЗА — Нә үчүн сән мәнә белә рәсми мурачиәт еләјирсән? Демишәм ки, мәнә «Аза» де!

ШАҺМАР — Рича едирәм, бир саатдан сонра «Көј мәсчидин» јанында оласыныз.

АЗА — (тәәччүблә). «Көј мәсчидин» јанында нә ишимиз вар? (зарафатјана) Јохса моллаðан кәбин кәсдирмәк истәјирсән? (бәркдән күлүр).

ШАҺМАР — (чидди). Мән сизи «Көј мәсчидин» јанында көзләјирәм!

(Дәстәји асыр, Азанын үзәринә дүшән ишыг сөнүр. Шаһмар дәриндән нәфәс алараг саатына бахыр).

ИШЫГ СӨНҮР

XII ШӘКИЛ

Көј мәсчидин јаны. Шаһмар дајаныб әсәби һалда папирос чәкир. Сәһнә архасындан машын сәси. Гапы ачылыб өртүлүр. Шаһмар папиросдан дәрин бир нәфәс алыб туллајыр. Аза кәлир. Өзүну Шаһмарын үзәринә атараг ону өпмәк истәјир. Шаһмар әлини габаға верәрәк мане олур.

АЗА — (тәәччүблә). Нә олуб? Мәни бура нә үчүн чағырмысан?

ШАҺМАР — Сизи бура она көрә чағырмышам ки, ја икимиз бир јердә, ја тәк-тәк мәсчидә кедиб күнаһымызы е'тираф едәрәк төвбә елијәк!

АЗА — Һансы күнаһымызы?

ШАҺМАР — Мән биринчи дәфә сизә кәләндә јатаг отағынызда еләдијимиз күнаһы!

АЗА — Нәјә көрә сән ону күнаһ һесаб едирсән?

ШАҺМАР — Чүнки сиз өз әринизин намусуна хәјанәт еләмисиниз. Мән дә миллэтимин шәрәфинә!

АЗА — Мәним әримин намусуну сән нијә чәкирсән?

ШАҺМАР — Чүнки сизин һөрмәтли әриниз кими чәнаблар арынамусу чохдан јаддан чыхарыблар! Биз ону бәргәрар етмәк истәјирик.

АЗА — Әхәр бир гадын өз әрини севмирсә?

ШАҺМАР — Бәс онда нә үчүн мәрди-мәрданә буну она демир? Нә үчүн онун даш-гашларыны тахыб хәлвәтчә һансы бир әчлафын исә көрүшүнә кедәрәк јазыг кишинин намусуну мурдарлајыб сонра да кәлиб онунла бир чарпајыда јатыр?

АЗА — Шаһмар! Билирәм, бу сөзләрин бир учу мәнә тохунур. Анчаг мән инчимирәм. Чүнки сәни севирәм! Баша дүш, дәличәсинә севирәм. Бу бош иллүзијалары бурах! Дүнјаны сән дүзәлтмәјәчәксән. Онсуз да Назанын әри Амусија аләмә јајыб ки, сән дәлисән.

ШАҺМАР — Нә олар... Јетмиш илдә ағыллылар рүшвәт алмагдан көләликдән башга бир иш көрә билмәдиләр. Кәрәк инди дәлиләр нејләјир.

АЗА — Ағлыны башына јығ, оғлан! Аллаһ сәндән алмасын!

ШАҺМАР — Мән Аллаһын гојдуғу әдаләт ганунларына риајәт етмәји тәләб едирәм. Аллаһ дејиб, пејғәмбәр дә хәбәр вериб ки, әкәр арвад әрини истәмирсә, буну мәрд-мәрданә она дејиб никаһынын кери охунмасыны тәләб етмәлидир. Һәмчинин әр дә әкәр арвадыны истәмирсә...

АЗА — Сән бу моллалығы, вәзифәни, еви аландан сонра нијә еләјирсән?!

ШАҺМАР — Еләмәни јандыран да одур Аза ханым! (Әсәби, чылғын). Ахы, нә үчүн мән бир ил ишсиз, ач-сусуз кәзәндән сонра мәһз күнаһкар бир гадынын васитәсилә кәрәк вәзифә саһиби олајдым?! Нә үчүн? Нә үчүн? Мәсчидә, Әфшароғлу, Мәсчидә! Башга јол јохдур!

АЗА — (Јаныб төкүләрәк). Даһа дәлинин бујнузу олмаз ки...

ИШЫГ СӨНҮР

XII ШӘКИЛ

ЧУМУ — Сиз дедијиниз кими Шаһмары диггәтлә изләјирәм. Анчаг кәрәк дүз данышасан. Һеч шүбһәли бир гадынла көрмәдим. Анчаг ики дәфә чаван бир гызла машында көрмүшәм. Инди бура кәләндә дә она верилән тәзә еви јанындан кечирдим, көрдүм һәмин гыз пәнчәрәни силир.

АЗА — Көзәл гызды?

ЧУМУ — Бәли, көзәл гызды, (гәсдән) чох көзәлди.

АЗА — Мәндән дә көзәлди?

ЧУМУ — Хејр ханым... Көзәлликдә сизә ким чатар?

АЗА — Нечә јашы олар онун?

ЧУМУ — Он сәккиз... Он доггуз.

АЗА — Елә күман едирәм ки, биз актриса олсајдыг, мән сәһнәдә ондан чаван көрүнәрдим. Елә дејил?

ЧУМУ — Еләдир... Сизин кими көзәл гадына гырх беш јаш нәдир ки? Бир дә ахы сәһнәдә сизә грим-зад елијәрдиләр.

АЗА — Нә ахмаг-ахмаг чәрәнләјирсән, Чуму! Мәкәр мән гримсиз јашлы көрүнәрдим?

ЧУМУ — Хејр, ханым... Көрмәдиниз, о ијирми беш јашлы оғлан сизә нечә вурулмушду? Сүмсүк тула кими дальныздан чәкилмирди. Сонра да үјду он доггуз јашлы бир актрисаја.

АЗА — Сән көрдүн ки, мән өзүм ону говдум?

ЧУМУ — Јахшы да еләдиниз! Нанкорун бирисијмиш... Сиз она бир о гәдәр јахшылыг еләдиниз...

(Гыса пауза. Аза күзкүјә бахыр).

АЗА — Јахшы, көрәсән, Шаһмарын пәнчәрәсини силән о гыз ким олар?

ЧУМУ — Аллаһ билир... Бәлкә гоһуму-задыды... Ханым јахшысы будур, сиз о оғланы үрәјиниздән чыхарасыныз. Биртәһәр адамды...

АЗА — Үрәјимдән чыхара билмирәм. Көпәкоғлу јадыма дүшәндә дәли олурам.

ЧУМУ — Сиз вуруланда бәрк вурулурсунуз.

АЗА — Јох, һеч елә олдуғум јох иди.

ЧУМУ — Ханым, дејир јухары мәһәлләләрин һансында исә бир чадукәр молла пејда олуб, чадусу дашдан кечир... Билирсиниз дә, инди харичи алимләр дә чаду, бахычылыг әһвалатыны тәсдиг едирләр. Истәјирсиниз, о молла илә бир көрүшүм?

АЗА — Көрүш! Мүтләг көрүш вә јаздыр!

ЧУМУ — Баш үстә. Анчаг дејир, чох баһа ги)мәтә јазыр. Беш минә.

АЗА — Беш мин?

ЧУМУ — Бәли ханым.

АЗА — (Јешикдән пул чыхарыб верәрәк))—Ал, јаздыр! Мән өзүм дә чадуја инанырам. О моллаја денән «Әкәр чадусу тә'сир еләсә, она јенә пул верәчәм. Индисә мәни апар Шаһмарын тәзә евинә. Көрәк онун пәнчәрәсини тәмизләјән ифритә кимдир?! Бәлкә бу оғланы јолдан чыхаран елә одур?!

ЧУМУ — Кедәк ханым.

ИШЫГ СӨНҮР

XIV ШӘКИЛ

ШАҺМАРЫН ТӘЗӘ ЕВИ

Судабә пәнчәрәләри тәмизләјә-тәмизләјә маһны охујур.

Бир бабасы Дәдә Афшар,
Бир бабасы Шаһ Надир;
Шаһ Надир јарма гылынч верди,
Дәдә Афшар ағыл, камал.
Афшар гызы Судан исә,
Јарына мәһәббәт бәхш етди,
Бир дә сәдагәт.

(Аза пилләләри чыхараг гапыда дајаныб маһныја гулаг асыр. Сонра зәнки басыр, Судабә кәлиб ачыр).

АЗА — Бурда нә кәзирсиниз ај гыз?

СҮДАБӘ — Бәс сиз бурда нә кәзирсиниз?

АЗА — Мән достумуз Шаһмарын тәзә мәнзилинә бахмаға кәлмишәм!

СҮДАБӘ — Мән дә нишанлым Шаһмарын алдығы евимизи сәлигәјә салмаға кәлмишәм.

АЗА — Нә чәрәнлијирсән? Шаһмарын нишанлысы нә кәзир!

СҮДАБӘ — Әдәбли данышын, ханым.

АЗА — Ахмағын бири, мәнә әдәб өјрәдирсән?

СҮДАБӘ — Әдәбсизлик елијәндә кәрәк өјрәдәсән дә, ханым. Көрүнүр, ахмаг сиз өзүнүзсүнүз.

АЗА — Нечә? (Јахынлашыб силлә илә Судабәни вурур. Гыз онун голуну тутуб бурур. Аза гышгырыр. Судабә ону о бири отаға салыб гапыны бағлајыр).

АЗА — (гышгырыр). Гапыны ач, ифритә!

СҮДАБӘ — Дарыхмајын ханым! Бу саат Шаһмар кәләсиди. Онда ајдынлашдырарыг. Көрәк сиз бурда нә кәзирсиниз?

АЗА — (Гышгырыр). Чуму! Кәл.

(Чуму һөвлнак јүјүрүр вә шүшәли гапынын о бири тәрәфиндән Азаны көрүб тәәччүблә сорушур):

ЧУМУ — Ханым орда нејләјирсиниз?

АЗА — О ифритәнин ағыз-бурнуну әз. Гапыны да ач! О, мәни бура салыб!

ЧУМУ — (тәәччүблә гыза). Бу нә чәсарәтди ағыз? Дәлисән-нәди? Билмирсән, Аза ханым кимди?!

(Гызы голундан тутуб кәнара туллајараг гапыны ачмаг истәјир.

СҮДАБӘ — (Она јахынлашараг). Чәкил гапыдан!

АЗА — (гышгырыр). Ә, нијә о ифритәнин сачындан тутуб бајыра атмырсан?

(Чуму Судабәнин голундан јапышанда гыз чүрбәчүр самбо һәрәкәтләрилә ону елә мөһкәм әзишдирир ки, Чуму күчлә гачыб отагдан чыхыр).

СҮДАБӘ — (гәһгәһә илә күләрәк Азаја). һә нечәдир?!

АЗА — (Тәәччүблә гыза бахараг батгын сәслә). Јахшы, гапыны ач! Сәнә сөзүм вар.

СҮДАБӘ — (гапыны ачыр). Бујурун көрәк, нә сөзүнүз вар?

АЗА — (мүлајим сәслә). Сән самбо јарышында мүкафат алан гызсан.

СҮДАБӘ — Бәли.

АЗА — Судабә? Јадыма дүшүр ки, сәни телевизорда көрмүшәм.

СҮДАБӘ — Ола биләр.

АЗА — Сән доғрудан, Шаһмарын нишанлысысан?

СҮДАБӘ — Рәсми нишанланмамышыг. Чүнки евимиз јох иди... Анчаг...

АЗА — Атан-анан нәчидир?!

СҮДАБӘ — Атам-анам јохдур. Мән ушаг евиндә бөјүмүшәм.

АЗА — Али тәһсилин вар?

СҮДАБӘ — Хејр, спорт институтуна кирмәк истәјирдим, тарихдән кәсдиләр.

АЗА — Бәс инди һарда галырсан?

СҮДАБӘ — Үмуми јатагханада.

АЗА — Гочаглығын хошума кәлди. Мән сәнинлә дост олмаг истәјирәм.

СҮДАБӘ — Олаг дә...

АЗА — Анчаг бир тәклифим вар.

СҮДАБӘ — Бујурун.

АЗА — (Бојнундакы брилјант бојунбағыны көстәрәрәк). Хошуна кәлир?

СҮДАБӘ — Ој, әлбәттә. О кимин хошуна кәлмәз ки...

АЗА — Бах буну да, јүз мин манат пул да верирәм, Шаһмардан әл чәк. Өзүнү дә дүзәлдим Москвадакы спорт институтларындан биринә, чых кет оху. Көзәл гызсан. Сонра Шаһмардан да јахшы оғлана кедә биләрсән.

СҮДАБӘ — Сиз Шаһмара ашигсиниз?

АЗА — Хаһиш едирәм, бу барәдә һеч нә сорушмајасан,.. Мән әрими, әрим дә мәни севирик.

СҮДАБӘ — Нә данышырсыныз, ханым... Истәјирсиниз мән Шаһмар кими оғланы јүз минә сатым?!

АЗА — Бу бојунбағынын азы ики јүз мин гијмәти вар.

СҮДАБӘ — Јенә дә азды! Биз бир-биримизи севирик...

АЗА — Јахшы ики јүз мин!

СҮДАБӘ — Азды!

АЗА — Јахшы үч јүз мин! Бу шәртлә ки, Шаһмара һеч бир сөз демәдән бирдән-бирә јох олуб, үч күнә гәдәр дә Москваја јола дүшәсән.

СҮДАБӘ — Јахшы. Ичазәнизлә мән зәнк едим (Зәнк едир). Алло! Јолдаш Тағыјеви олар?

АЗА — һансы Тағыјевлә данышырсан, ағыз?

СҮДАБӘ — Сизин әриниз Тағыјевлә!

АЗА — Сән нә билирсән ки, мән Тағыјевин арвадыјам?

СҮДАБӘ — Брилјантларыныз, Парис дәрзиләринә тикдирилмиш палтарларыныз сизи бүтүн шәһәрдә мәшһур етмишдир.

АЗА — Әримә нә үчүн зәнк едирсән?

СҮДАБӘ — Бәс о гәдәр пулу, бојунбағыны мәнә әриниздән хәбәрсиз верәчәксиниз?

АЗА — (јаныб төкүләрәк). Әримин буна нә дәхли вар, ағыз?

СҮДАБӘ — Бәс мәнә тәклиф етдијиниз пуллар онунку дејил? Бәлкә о, бу гәдәр пулу сизин мәнә вермәјинизә разы олмајачаг?

АЗА — Сән өләсән, дәли-долу әлиндә галмышыг дә.

СҮДАБӘ — (бир дә зәнк едир)—Алло. Јахшы, гыз, тез Тағыјев лазымдыр. Салам, јолдаш Тағыјев! Сизин ханымыныз Аза ханым Шаһмар Афшар оғлунун тәзә евиндәди. Хаһиш едир сиз тез бура кәләсиниз... Билмирәм нә мәсәләди...

(Дәстәји асыр).

АЗА — Ај гыз! Дәли олмусан, нәди? Әрими нә үчүн бура чағырырсән?

СҮДАБӘ — (гәсдән). Јох, Азадә, ханым! Әриниз разы олмаса, мән о гәдәр пулу, бојунбағыны сиздән көтүрә билмәрәм. Сонра билсә...

АЗА — Бәс ағлын кәсмир ки, әрим белә шејә разы ола билмәз?!

СҮДАБӘ — Бәс демирсиниз, сиз әринизлә бир-биринизи чох севирсиниз?

АЗА — Јахшы... көрүрәм ки, сәнин дә бир винтин чатмыр. Мән кетдим. Фикирләш.

(Гапыја тәрәф јөнәлир. Судабә габағыны кәсир).

СҮДАБӘ — Јох! Әриниз кәлмәмиш кетмәк олмаз! Ахы ону чағырдым.

АЗА — Гапыдан кеч ағыз!

СҮДАБӘ — Олмаз!

АЗА — (гышгырыр). Чуму!

СҮДАБӘ — (Бәркдән күлүр). Чумуја елә диван тутмадым ки, сизин чағырышыныза һај версин.

АЗА — (гышгырыр)—Чуму!

Шаһмар, Кәрәм вә Рөвшән кәлирләр. Кәрәмлә Рөвшәнин әлләриндә шејләр вар.

КӘРӘМ — Судабә! Шаһмар Афшар оғлуну да, сәни дә тәзә квартиранызда атамдан јадикар галан бу халча илә тәбрик едирәм.

РӨВШӘН — Судабә, сәни дә Шаһмар Афшар оғлуну да дәдәмдән јадикар галан бу күмүш гәбзәли балача хәнчәрлә тәбрик едирәм!

ӘДҺӘМ — Афшар оғлу! Тәзә мәнзилини тәбрик едирәм. Јәгин Аза ханым да тәбрикә кәлиб.

СҮДАБӘ — Хејр. Азадә ханым мәним нишанлымы мәндән сатын алмаға кәлиб!

ӘДҺӘМ — (Тәәччүблә). Сатын алмаға?! Кимдир нишанлын?

СҮДАБӘ — (Шаһмары көстәрәрәк)—Бах бу гәшәнк оғлан!

ӘДҺӘМ — Нечә сатын алмаға гыз? Нә данышырсан? Дәли-зад дејилсән!

АЗА — (гәзәблә). Дәлидир Әдһәм! Бунлар икиси дә. (Шаһмарла гызы көстәрир) Халис ифләмә дәли.

ӘДҺӘМ — Нечә? Аза бәс сән дејирдин, бу гоһумун чох ағыллы оғландыр?

ШАҺМАР — Мән Азадә ханымын гоһуму дејиләм! Буну Азадә ханым өзү уідурмушду.

ӘДҺӘМ — Нә үчүн?

ШАҺМАР — Нә үчүнү гој өзү десин.

АЗА — (Сон дәрәчә гәзәб вә истерика илә). Бунлар (Шаһмарла гызы көстәрир) икиси дә хәтир-һөрмәт, инсани зарафат-зад ганмајан, тијан дибиндән чыхмыш дәли-долудур. Әдһәм! Һејиф бизим әмәјимизә! Ағыз, ај ифритә! Мәним бу чүр јарашыглы, бөјүк вәзифә саһиби әрим ола-ола бу чушка (Шаһмары көстәрир) нәјимә лазымды? Бүтүн гадынлар мәним лај дивар кими әримә көкс өтүрүр, мән дә дуруб сәнин ач, ифләмә нишанлына ашыг олачајдым? Биринчи дәфә бизим гызы јохламаға кәләндә көрдүм үзүндән-көзүндән ачлыг-јохсуллуг төкүлүр, мән она јемәк дә вердим. Деди: Ев кирајәсини кечикдирдијим үчүн саһиби мәни евдән чыхарыр. Һәтта буна пул да вердим... Јазығым кәлдији үчүн зарафатла гоһум да етдим... Мән һардан билирдим ки, бу дәлинин, јахшылыг билмәјәнин биридир.

(Чуму кәлир).

ӘДҺӘМ — Бәс сән дејирдин кедиб кәнддә јохлајыб көрдүн ки, бу Азадә ханымын гоһумудур?

ЧУМУ — Мән нејләјим, нәчәрник. Азадә ханым деди һејлә денән, мән дә һејлә дедим.

ШАҺМАР — Һөрмәтли Әдһәм бәј. Биз, јә'ни мән вә достларым кеч дә олса өз бөјүк Аллаһымызын јолуна гајытдығымыз үчүн аилә мүгәддәслијинә хәјанәт едәјә билмәздик. Она көрә дә мән Азадә ханыма дедим ки, «кедәк мәсчиддә әринизә гаршы—јә'ни сизә гаршы етдијим хәјанәти Аллаһ дәркаһында е'тираф едәјиб төвбә едијәк!». О, кетмәди, мән кетдим...

АЗА — (дәһшәтли истерика илә Шаһмара һүчум едир). Мәнә бычаг верин! Өлдүрәчәм бу дәлини!

Огланы вурмаг, дөјмәк истәјир, Судабә орталарына кирәрәк.

СҮДАБӘ — Јаваш Аза ханым! Бајаг мәни көрдүнүз ки...

АЗА — (Әдһәмә)—Сән нијә дајаныб бу нанкор әчлафлара гулаг асырсан?!

ӘДҺӘМ — Мән сәнә инанырам Аза! Мән сәнә нечәјәмсә, сән дә мәнә еләсән! Бизим аилә тәмиз аиләдир. Чохлары һәсәд апарыр. Кедәк намусум сизә гәним олсун! Кедәк!

АЗА — (она гысылараг истерика илә ағлајыр). Ах, мәним сәдагәтли, ағыллы әрим. Өзүн билирсән ки, сәни чаныңдан артыг истәјән арвадын сәнә хәјанәт едәмәз! Мәним әзизим. Мәним ағыллы, јахшы әрим... Кедәк бу дәли-долудан тез узаглашаг! Бунлар бизим ағыллы, сәдагәтли һәјатымыза гәра јаха билмәзләр!

(Наза гәһгәһә илә күлүр. Әдһәм, Аза, Наза, Амусија вә Чуму кедирләр).

ШАҺМАР — (јолдашларына). Гардашлар! Мәним икид достларым. Бу чәмијјәт шикәст олмушдур. Ону хилас етмәк чәтин олачаг! Лакин биз үмидсиз олуб кери чәкилмәјәчәјик. Бизим пејғәмбәримиз бир олан Аллаһын сәсини илк дәфә ешидәндә дә чәмијјәт күнаһ ичиндәјди. Лакин о Рәсул Аллаһ кери чәкилмәди. Инсанлара һәгиги әдаләт, һәгиги сәдагәт, һәгиги демократија јолуну көстәрди. Бу јолу инди јени руһла, јени мәдәнијјәтлә елмләрин јени зирвәсинә галха-галха биз давам етдирәчәјик!

13 мјун 1991,

Зуғулба.